Partea I

ASPECTE GENERALE

MOTIVAȚIA ELABORĂRII STRATEGIEI

Planificarea strategică este procesul prin care o comunitate își definește viitorul plauzibil, în termeni de direcție, obiective și decizii privind alocarea resurselor în mod optim pentru ca țintele fixate să fie atinse. Aceasta presupune prioritizarea proiectelor și a alocării resurselor, precum și stabilirea mecanismelor de monitorizare în implementarea strategiei.

O strategie vibilă implică o componentă analitică, pentru a se cunoaște starea și dinamica sistemului și a componentelor sale, respectiv pentru a se găsi punctele cheie. Formularea strategiei propriu-zise implică, însă, sinteza, care conduce la conectarea punctelor cheie prin intermediul gândirii strategice. Aceasta presupune gândire creativă și anticipativă, integratoare (cu perspectivă largă), sistemică, capabilă de extrapolări și intrapolări, persistentă și antrenantă.

Elaborarea unei strategii în contextul unui mediu din ce în ce mai concurențial, presupune luarea în considerare a patru variabile cheie, ca premise obiective ale evoluțiilor viitoare: punctele tari și punctele slabe ale sitemului; valorile împărtășite de structura/structurile de implementare; oportunitățile și riscurile potențiale; așteptările sociale mai ample. Primele două sunt variabile care țin de mediul intern, iar ultimele două se referă la mediul extern. Așadar, a fi strategic înseamnă a cunoaște clar obiectivele, a fi conștient de resurse și a fi reactiv la dinamica mediului.

În prezent, strategiile locale de dezvoltare acoperă o gamă largă de probleme care vizează performanța economică și socială. Strategiile de succes sunt realizate prin intermediul programelor integrate de dezvoltare, care se axează pe utilizarea eficientă a efectelor de sinergie și complementaritate între politici, măsuri și proiecte din variate domenii. Reușita strategiilor locale depinde pe de o parte de competențele și abilitățile echipei de elaborare, iar pe de altă parte de asigurarea condițiilor pentru participarea încă de la început a părților interesate. Această exigență are menirea de a antrena expertiza locală în procesul de planificare și de a asigura consensul social și suportul politic necesar validării și implementării cu succes a strategiei.

Ca importanță, planificarea strategică oferă un cadru care unește o serie de proiecte mai mici, dar cu potențial ridicat de antrenare, pentru a realiza scopuri/obiective social-economice mai ample. O astfel de abordare ajută comunitățile să-și direcționeze dezvoltarea spre realizarea unor obiective flexibile, pe termen lung. Important este ca această abordare să se sprijine pe inițiative realizabile pe termen scurt, înscrise în trenduri viabile. Este de preferat să se stabilească obiective realiste dar aspiraționale, pe care le poate îndeplini comunitatea.

Una din problemele des întâlnite în planificarea strategică este dorința multor comunități de a realiza mai mult decât pot, în condițiile resurselor disponibile. La aceasta,

concură și preluarea mimetică a unor modele de strategie valabile pentru alte comunități, cu alte tipuri de resurse și alte posibilități de dezvoltare. Probleme apar și atunci când strategiile includ programe și proiecte rupte de scopurile unei dezvoltări social-economice mai ample sau care nu au valoare directă pentru comunitățile în cauză. Bine realizată, planificarea strategică vine în ajutorul comunității pentru gestionarea mai bună a acestor probleme.

Realizarea Strategiei de dezvoltare a municipiului Caransebeș a fost generată de nevoia resimțită de autoritatea publică locală de creare a unui cadru programatic coerent, care să genereze direcții și obiective de dezvoltare clare, în măsură să permită mai buna valorificare a resurselor locale și atragerea de noi resurse pentru dezvoltare.

Strategia de dezvoltare a municipiului Caransebeș este un document programatic care prezintă într-o formă sintetică obiectivele specifice și proiectele de dezvoltare ale municipiului, în concordanță cu documentele strategice actuale la nivel european și național. Este o strategie care combină inițiativele și abordările *bottom-up* și cele *top-down*, nu numai în termeni de subsidiaritate, ci și în baza competențelor și experienței de planificare locală, în conformitate cu principiile de cooperare, participare și parteneriat. Ducumentul urmărește sensibilizarea, focalizarea și implicarea tuturor forțelor potențiale (populație, administrație, actori social-economici locali și regionali) pentru relansarea și dezvoltarea sustenabilă a municipiului Caransebeș în perioada 20121-2027. Durabilitatea pe termen lung a economiei locale nu se poate realiza fără a investi în inovare și economie bazată pe cunoaștere. Sursele de finanțare contează, dar investițiile nu sunt suficiente.

Pentru a atinge obiectivele propuse, trebuie să fie dezvoltat un mecanism care să răspundă cu succes unor întrebări cum sunt:

- Care sunt tendințele în dezvoltarea urbană pe plan european, național și regional?
- Care sunt nevoile stringente ale comunității, a căror rezolvare are cea mai mare capacitate de antrenare a dezvoltării locale durabile?
- Ce tipuri de investiții sunt necesare în/pentru oraș și cum se asigură coerența cu politicile generale, precum și cu prioritățile publice și private?
- Care sunt resursele locale și ce resurse externe pot fi atrase pentru realizarea investițiilor și dezvoltarea cu succes a comunității?

O parte semnificativă din resursele externe se preconizează că va proveni prin intermediul fondurilor europene ale politicii de coeziune, pe care se bazează dezvoltarea regională în UE. În România, dezvoltarea regională trebuie să facă față provocărilor reducerii disparităților social-economice teritoriale, prin mobilizarea creșterii endogene. Ori, Regiunea Vest se confruntă cu adâncirea decalajelor interne, iar contracararea acestui proces tinde să se sprijine pe dezvoltarea sustenabilă a polilor locali. Un pol de dezvoltare local, așa cu este Caransebeșul, poate crea un efect pozitiv de antrenare, la nivel microregional, asupra zonelor mai puțin dezvoltate aflate tradițional sub influența sa.

Contextul dezvoltării economice locale este dat de provocările globalizării, care au condus la internaționalizarea afacerilor, cu scopul adaptării la schimbările rapide ale pieței, datorate înnoirii tehnologice. Pentru aceasta, este nevoie de o transformare a modului de gândire, de la local la global, deoarece localul este astăzi puternic influențat de procesele

globale. Una din expresiile cele mai clare şi pragmatice ale acestei necesare schimbări este cea afirmată în sfera modificărilor globale ale mediului, şi anume *gândeşte global şi acţionează local!* Acest principiu trebuie aplicat în toate domeniile de dezvoltare.

Pentru a-şi putea consolida rolul de pol urban dinamic şi influent în partea de nord-est a judeţului Caraş-Severin, municipiul Caransebeş trebuie să îndeplinească un număr minim de condiţii, între care:

- un sistem coerent de stimulare a creativităţii şi de fixare locală a forţei de muncă tinere şi calificate;
- infrastructură şi servicii adecvate de afaceri, inclusiv incubatoare de afaceri în domenii de interes pentru oraş şi zona sa de influenţă;
- integrarea eficientă în sistemul naţional de transport, pentru o bună accesibilitate la nivel naţional şi european;
- privilegierea soluţiilor verzi în toate procesele de dezvoltare socială şi economică;
- intensificarea colaborării intercomunitare în partea de nord-est a judeţului şi valorificarea tradiţiilor zonei (ţinutul gugulanilor);
- administraţie eficientă care să răspundă nevoilor şi aşteptărilor cetăţeanului.

Strategia de dezvoltare a Municipiului Caransebeş ţine cont de aceste deziderate, dar ea trebuie să fie implementată, monitorizată şi revizuită în conformitate cu cerinţele fiecărei etape parcurse, iar aceste procese depind în primul rând de decizia politică şi privată.

* * * * * * * * * * * * * *

Strategia de dezvoltare durabilă a Municipiului Caransebeş pentru perioada 2021-2027 a fost elaborată de Centrul pentru Dezvoltare Regională, Studii Transfrontaliere şi Amenajarea Raţională a Teritoriului (CDR-START), structură de cercetare ştiinţifică şi de consultanţă de specialitate a Departamentului de Geografie al Universităţii de Vest din Timişoara.

Din echipa de proiect coordonată de Prof. univ. Dr. Nicolae POPA, directorul CDR-START, au elaborat materiale scrise: Prof. univ. dr. Nicolae POPA, Conf. univ. dr. Cătălina ANCUŢA, Lect. univ. dr. Sorin PAVEL, Lect. univ. dr. Ramona IVAN, Lect. univ. dr. Alexandru DRAGAN, Lect. univ. dr. Florentina POPESCU, Lect. univ. dr. Marius MATICHESCU şi Asist. univ. dr. Alexandra MARIAN-POTRA, care a elaborat şi o parte din cartografia-suport; alte hărţi şi grafice au fost realizate de membrii echipei CDR-START sau au fost preluate din surse ale PMC ori din alte documente citate în text.

În procesul de elaborare a strategiei, echipa CDR-START a beneficiat de sprijinul autorităţilor locale, îndeosebi al primarului în funcţie, Felix BORCEAN, şi al managerilor de proiect, Petru HAMAT şi Liviu JIGORIA-OPREA.

Capitolul I

PROVOCĂRILE CONTEXTULUI ACTUAL

I.1 CONTEXTUL EUROPEAN

Mai multă, sau mai puțină intergrare ?

Filosofia care a stat la baza formării Uniunii Europene a privilegiat constituirea unei uniuni de state suverane, a căror apropiere să se realizeze pe principiile funcționalismului. Evoluțiile ulterioare, rezultate din adoptarea Actului Unic European și a tratatelor de la Maastricht și de la Lisabona, au dus la o integrare tot mai avansată, cu reducerea atributelor de suveranitate ale statelor și creșterea atribuțiilor instituțiilor europene, îndeosebi ale Comisiei Europene și ale Parlamentului European.

Actul Unic European (semnat în 1986 și intrat în vigoare în 1987) a extins competențele CEE, prin crearea premiselor de constituire a unei mari piețe interne. Prin Tratatul de la Maastricht privind Uniunea Europeană (1992,1993), CEE devine Comunitatea Europeană, întemeiată pe Comunitățile Europene (primul pilon), la care se adaugă doi piloni suplimentari, Politica Externă și de Securitate Comună (PESC – pilonul doi) și Justiția și Afacerile Interne (JAI – pilonul trei).

Tratatul de la Lisabona (2007, 2009) redenumește „Tratatul de instituire a Comunității Europene" în „Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene", marcând astfel, constituțional și simbolic, mersul UE spre aprofundarea integrării. Prin acest tratat, se conferă personalitate juridică Uniunii Europene (poate semna tratate internaționale), sunt clarificate pentru prima dată competențele UE (exclusive, partajate, de sprijin), în raport cu competențele statelor membre și se stipulează o procedură oficială de retragere din uniune a statelor membre care decid constituțional să părăsească UE. Sunt consolidate și atribuțiile Parlamentului European, compus din "reprezentanții cetățenilor Uniunii Europene", care primește atribuții extinse, inclusiv posibilitatea de a propune modificări ale tratatelor, până atunci rezervată Consiliului, guvernelor statelor membre sau Comisiei.

Tratatul de la Lisabona consolidează democrația și asigură o mai bună protecție a drepturilor fundamentale, permițând aderarea UE la Convenția europeană a drepturilor omului (CEDO). Tratatul enunță trei principii fundamentale: principiul egalității democratice, principiul democrației reprezentative și principiul democrației participative; democrația participativă îmbracă forma unei noi inițiative a cetățenilor.

După retragerea Marii Britanii din UE la 1 februarie 2020, s-a aplicat votul exprimat de Parlament în 2018, de reducere a numărului de parlamentari europeni, de la 751, la 705, cu redistribuirea restului de 27 de locuri eliberate în urma retragerii Regatului Unit, către o parte din celelalte state ale UE (România a primit un loc în plus).

Toate aceste transformări, precum şi consolidarea unei birocraţii europene tot mai stufoase, cu atribuţii din ce în ce mai directive în defavoarea suveranităţii statelor membre, au creat o serie de nemulţumiri în rândul unor state membre. Aceste nemulţumiri s-au înscris pe câteva coordonate, şi anume:

- Tendinţa statelor puternice din UE, îndeosebi a tandemului Franţa-Germania, de a depăşi inerţiile şi încetineala în luarea deciziilor, prin crearea unei Europe cu două sau mai multe viteze, astfel încât statele care doresc şi pot să meargă înainte mai repede, să o poată face;
- Nemulţumirea statelor cu economii performante, care acceptă tot mai greu politicile de coeziune, considerând că statele mai puţin avansate se reformează greu şi risipesc fondurile;
- Frustrarea unor state care au constatat pierderi de suveranitate, într-o Uniune Europeană controlată de cuplul Germania-Franţa. Aceste state consideră că evoluţiile respective se îndepărtează de la valorile iniţiale ale UE şi le obligă să pună în aplicare decizii cu care guvernele şi cetăţenii lor nu sunt de acord. Cele mai vocale în acest sens sunt ţările Grupului de la Visegrad, precum şi Marea Britanie, care s-a şi retras din UE;

Principalul clivaj conceptual şi funcţional este legat, aşadar, de opţiunile divergente cărora li se raliază diferitele grupri de state membre, între cele care doresc mai multă integrare pe de o parte, respectiv cele care doresc o uniune de state suverane pe de altă parte. Acest clivaj a fost puternic alimentat de politicile UE şi ale unor state membre, faţă de imigranţi. Totuşi, cu excepţia Marii Britanii, nici un stat membru nu şi-a pus problema în mod serios să iasă din UE, chiar dacă, în situaţii critice, nemulţumirile au fost exprimate cu vehemenţă.

Principalul clivaj teritorial şi funcţional este dat de dihotomia dintre statele puternice, cu economii performante, care ar dori să-şi conserve resursele pentru a putea face faţă competiţiei globale (politica de competitivitate), respectiv statele mai puţin performante, care ar dori continuarea mecanismnlor de solidaritate europeană, cu transferuri de fonduri care să le permită dezvoltarea (politica de coeziune).

Recent, s-a adăugat un nou clivaj teritorial, între statele situate geografic spre centrul UE, respectiv statele situate spre margini, dezavandajate de reglementările considerate discriminatorii privind transportatorii. Acesta afectează profund şi interesele transportatorilor români, ca şi interesele economice mai largi ale României.

Revenirea la naţionalisme

De fapt, în condiţiile globalizării şi ale circulaţiei tot mai ample a fluxurilor de bunuri, oameni, informaţii şi finanţe, statele au ajuns să controleze din ce în ce mai puţine domenii şi din ce în ce mai deficient. De aici şi încercările unora din acestea de resuveranizare, de găsire de pârghii prin care să îşi asigure controlul asupra fluxurilor, cu scopul prezervării şi promovării economiilor naţioanle, precum şi a intereselor lor politice.

Pe lângă statele din estul Europei, îndeosebi cele din Grupul de la Visegrad, şi alte state au îmbrăţişat retorica naţională, din raţiuni şi sub forme nuanţate. În cele mai multe,

emergența naționalismului și suveranismului a fost alimentată de criza economică și de criza migrațiilor internaționale, care au dus la precarizarea nivelului de trai, la politici protecționiste, la scurgerea de fonduri spre paradisurile fiscale, respectiv la creșterea intoleranței față de străini. S-a creat, astfel, terenul favorabil pentru afirmarea politicilor de extremă dreaptă, naționaliste și populiste, care au crescut mult în opțiunile electoratului, inclusiv în state cu democrații vechi și funcționale (Olanda, Austria, Franța, Italia, Suedia, Finlanda etc.), pe lângă unele state din fosta Europă de Est (Cehia, Ungaria, Polonia, Slovenia...).

Pe de altă parte, toate statele europene, și nu doar acestea, au simțit și efectele negative ale dereglementării și liberalizării avansate a pieței, puse în evidență de șocul pandemiei de Covid 19. Delocalizarea activităților economice din ultimele patru decenii, îndeosebi a celor industriale, care în căutarea profitului s-au orientat spre țările emergente, a slăbit autonomia economică a majorității statelor dezvoltate și le-a fragilizat sectoare economice și sociale întregi, inclusiv din cele strategice, ajunse dependente de aprovizionarea cu produsele fabricate în statele emergente, mai ales în China.

Este foarte probabil ca această conjunctură critică generată de pandemie, intervenită neașteptat și la scară golbală, să reorienteze opțiunile economice și politice fundamentale al Uniunii Europene și ale statelor membre, pe care strategiile de dezvoltare, inclusiv la nivel local, vor trebui să le aibă în vedere. Tendințele se întrevăd deja, dar mecanismele de implementare a lor, de la nivelul UE, până la nivel local, sunt încă departe de a fi clarificate.

Dezvoltarea durabilă și favorizarea economiei locale

Indiferent de conjuncturi, sunt câteva constante în evoluția trendurilor sociale și economice care nu se vor schimba. Șocurile de ultimă oră nu fac decât să grăbească ritmul schimbărilor care erau deja prefigurate. Există, însă, și evoluții neașteptate și care par să marcheze tendințe noi, greu reversibile, care se altoiesc peste cele consacrate, consolidându-le, sau punând decidenții și societatea în fața urgenței schimbării și adaptării.

Dintre constante, orientarea spre practicile economice și sociale de tip sustenabil este consolidată în aproape toate dimensiunile sale. În noile circumstanțe, mai vechiul principiu al folosirii raționale a resurselor este întărit de necesitatea valorificării durabile a resurselor locale, cu accent pe creativitate și inovație, pe promovarea economiei circulare La aceasta conduc atât exigențele economiei verzi, cât și cele decurgând din economia inteligentă, cu toate dimensiunile lor tehnologice. Actuala criză generată de pandemia de Covid 19 a accelerat mult procesele de trecere a societății la tehnologiile digitale, obligând largi contingente de populație să învețe programe informatice, să se echipeze cu terminalele și softurile necesare teleeducației și, mai ales, telemuncii.

În acest sens, misiunea cea mai importantă o au sistemele societale și agenții economici, care trebuie să treacă în timp scurt la o altă logică de organizare a activității, cu accent pe bazele de date interconectate, pe lucrul curent cu *big data*, pe folosirea sistemelor *open source*, pe siguranța comunicațiilor și, în ultimă instanță, pe activitatea de la distanță și munca la domiciliu. Este o schimbare de paradigmă de mare amploare, pentru care Uniunea

Europeană s-a pregătit conceptual, prin intermediul Agendei Digitale a Europei, dar a cărei punere în practică a fost accelarată de pandemie.

Pandemia şi impactul său social-economic

Ca urmare a pandemiei de Covid-19, UE se confruntă cu o criză fără precedent, cu efecte uriaşe asupra fiecărui aspect al societăţii. Uniunea şi statele membre sunt obligate să-şi gestioneze răspunsul cu determinare, unitate şi solidaritate. Acest lucru necesită imaginaţie pentru valorificarea tuturor resurselor UE şi ale statelor membre, într-un context în care se recomandă ca raţiunile colaborării şi solidarităţii să prevaleze în afaţa tentaţiei competiţiei, specifică afacerilor.

În documentul intitulat *"O foaie de parcurs pentru recuperare. Spre o Europă mai rezistentă, mai durabilă şi mai corectă",* transmis de Comisia Europeană în 21 aprilie 2020, sunt precizate *patru domenii cheie de acţiune*, decurgând din politicile de lungă durată ale UE, impactate de efectele pandemiei. Acestea sunt :

- ***Restabilirea și aprofundarea pieței unice complet funcționale și revitalizate,*** ca o componentă a prosperității și rezilienței UE. Ca primă urgență, trebuie refăcute lanțurile de valoare și de aprovizionare, puternic perturbate. Apoi, acestea se vor axa pe accelerarea tranziției verzi, pe transformarea digitală, pe investiția în tehnologii și capacități curate și digitale, pe promovarea economiei circulare, toate creatoare de locuri de muncă ce necesită competențe avansate și crează valoare adăugată mare. Acestea vor asigura autonomia strategică a UE, printr-o politică industrială dinamică, sprijin pentru IMM-uri și start-up-uri, scrieening eficient al investițiilor străine directe, care să conducă la revitalizarea producției de bunuri critice în Europa, la consolidarea lanțurilor de valoare strategice și la constituirea de infrastructuri rezistente, care să facă față evenimentelor neprevăzute;
- ***Realizarea unui efort investițional fără precedent,*** de tip Plan Marshall, bazat pe investiții publice și pe mobilizarea investițiilor private, pentru a alimenta recuperarea și modernizarea economiei. Aceasta înseamnă investiții masive în *tranzițiile ecologice și digitale și în economia circulară*, alături de *alte politici precum coeziunea și politica agricolă comună*. *Acordul verde european* va fi esențial ca strategie de creștere inclusivă și durabilă. Coroborate cu *potențialul digital pentru funcționarea economiilor europene*, acestea vor fi elemente cheie al eforturilor proactive de recuperare și de dezvoltare. În acest sens, viitorul cadru financiar multianual (CFM, 2021-2027) va fi un instrument cheie pentru susținerea unei recuperări de durată și a unei piețe unice modernizate și funcționale pe deplin. Întregul efort financiar va avea în centru bugetul UE, dar va mobiliza și resursele grupului BEI, cea mai mare bancă publică din lume;
- ***Gândire și acțiune la nivel global.*** Pandemia fiind un fenomen global, UE nu poate acționa izolat. Ca actor global, UE are responsabilitatea de a ajuta la încadrarea unui răspuns global prin multilateralism și o ordine internațională bazată pe reguli, împreună cu partenerii săi, în ONU, în OMC, în G20 și în G7. În acest context, restabilirea fluxurilor comerciale și a rutelor de aprovizionare este de cea mai mare importanță;
- ***Un sistem funcțional de guvernare*** este o necesitate cheie pentru depășirea crizei și asigurarea redresării. O guvernare eficientă, în respectul principiului subsidiarității,

bazată pe cooperarea dintre instituţiile europene şi statele membre, va face ca UE să fie mai rezistentă, mai efectivă şi mai bună pentru cetăţenii săi. Respectul statului de drept şi al demnităţii umane este cel mai bun mod de a asigura o recuperare puternică, robustă şi incluzivă a societăţilor europene.

Noua criză economică şi noile priorităţi

Reflecţia structurilor europene şi a statelor membre este permanentă în acest context şi se adptează noilor evoluţii, care se schimbă în ritm rapid. Nevoia de intervenţie rapidă şi masivă este argumentată şi de evaluările succesive privind impactul economic pe care îl are pandemia de Covid 19. La început mai optimiste, aceste evaluări sunt din ce în ce mai realiste, pe măsură ce se dovedeşte că virusul Sars Cov-2 are caracter peren şi suferă mutaţii, care îndepărtează speranţele iniţiale că pandemia va fi depăşită relativ uşor.

Din cauză că eliminarea restricţiilor de deplasare a persoanelor are loc mai lent decât s-a estimat în previziunile CE din primăvară, impactul asupra activităţii economice în 2020 va fi mai semnificativ decât s-a anticipat, în pofida răspunsului politic rapid şi cuprinzător la nivelul UE şi la nivel naţional. Astfel, estimările economice de vară ale Comisiei Europene arată că, în anul 2020, UE se va confrunta cu o recesiune profundă. Economia zonei euro va înregistra o contracţie de 8,7% în 2020 şi o creştere de 6,1% în 2021, iar economia UE în ansamblu se va contracta cu 8,3% în 2020, respectiv va creşte cu 5,8% în 2021. Aceste cifre sunt cu cca 1 punct procentual mai mari privind contracţia în 2020 şi cu un 1,5 puncte procentuale mai mici privind revenirea în 2021 decât în estimările anterioare. Comisia Europeană se aşteaptă ca redresarea să înceapă să producă efecte în a doua jumătate a anului 2020. Conforma aceleiaşi surse, impactul asupra produsului intern brut al României în 2020 va fi de -6%, iar redresarea din 2021 în jurul valorii de +4%, pe fondul unei inflaţii în creştere, de la 2,5, la 2,8% în aceiaşi ani. Ori, ţinând cont că la începutul anului 2020 pentru România se estima o creştere a PIB de cca 4%, pierderea faţă de evoluţia economică normală este semnificativ mai mare, de cca 10% din PIB.

Având în vedere experienţa crizei economico-financiare din 2008-2009, precum şi cea a modului de manifestare a altor pandemii, modelul unei evoluţii în V a actualei crize, cu primul versant abrupt, iar cel de al doilea mai lin, este de luat în seamă. Instituţiile mondiale (Banca Mondială, FMI etc.), europene (Comisia Europeană, BEI) şi naţionale de prognoză (în România, CNSP) tind să fie optimiste, dar îşi iau rezerva de a preciza că totul depinde de modul de manifestare a pandemiei şi de reluarea circulaţiei oamenilor şi bunurilor la scară largă. Sunt prea multe variabilele necunoscute pentru a face estimări sigure pe termen mediu, privind ritmul relansării economice.

Scenariul care stă la baza previziunilor de mai sus porneşte de la ipoteza că relaxarea restricţiilor de deplasare a persoanelor va continua şi că nu va exista un "al doilea val" de infecţii. Amploarea şi durata pandemiei, amplitudinea restricţiilor de deplasare a persoanelor care ar putea fi necesare în viitor rămân, însă, în mare parte necunoscute, ceea ce lasă loc şi unor variante de prognoză mai pesimiste. Există riscuri considerabile ca piaţa

forţei de muncă să fie mai afectată pe termen lung decât s-a estimat şi ca dificultăţile legate de lichidităţi să se transforme în probleme de solvabilitate pentru multe întreprinderi.

Propunerea de către Comisia Europeană a unui plan de redresare, concentrată pe un nou instrument, *NextGenerationEU*, nu este luată în calcul în aceste previziuni, deoarece încă nu s-a ajuns la un acord în privinţa sa. Totuşi, se estimează că cea mai mare parte a măsurilor de recuperare propuse va fi alimentată de acest nou instrument de recuperare temporară, cu o alocare financiară de 750 de miliarde de euro, construit pe trei piloni:

- instrumente pentru a sprijini eforturile statelor membre de a recupera, a se reface şi a ieşi mai puternice din criză (655 mld.euro);
- măsuri pentru stimularea investiţiilor private şi sprijinirea companiilor aflate în dificultate (38,7 mld. euro);
- consolidarea programelor cheie ale UE pentru a învăţa lecţiile crizei şi pentru a face piaţa unică mai puternică, mai rezilientă, şi a accelera dubla tranziţie, verde şi digitală (56,3 mold euro).

Din aceste fonduri, alocările naţionale au fost estimate şi făcute publice doar pentru cele 310 miliarde de euro prevăzute sub formă de granturi de recuperare şi refacere, respectiv pentru cele 30 de miliarde de euro ale Fondului de Tranziţie. României i-ar reveni 13,5 miliarde, respectiv 3,33 miliarde, a 7-a alocare ca volum, între statele UE (https://ec.europa.eu/info/sites/info/ files/3pillars_factsheet_0.pdf).

Politica regională şi de coeziune

Una din regularităţile observate de analişti este aceea că, în perioadele de criză, creşte egoismul statelor, se accentuează măsurile protecţioniste, iar în societate se adâncesc polarizarea economică şi precaritatea socială. Miza Uniunii Europene este să prevină astfel de comportamente, care care apar recurent şi s-au manifestat spontan în debutul pandemiei, pentru ca ulterior, sub impulsul instituţiilor europene, să îşi facă loc soluţiile colaborative: deblocarea unor puncte de trecere a frontierelor, stabilirea de culoare de transport, furnizarea de materiale sanitare, partajarea bunelor practici de gestionare a pandemiei etc.

Dacă pe termen scurt s-au găsit pârghii de colaborare şi s-au convenit soluţii rapide şi eficiente pentru rezolvarea unor probleme urgente, în ceea ce priveşte mizele financiare şi economice pe termen mediu şi lung lucrurile sunt mai complicate. Statele au proirităţi şi interese adesea divergente, iar realizarea consensului trenează, fapt ce împiedică alocarea rapidă a fondurilor pentru a stopa declinul, pentru a salva firmele şi a stimula relansarea economică.

În acest context, este esenţială găsirea de soluţii pentru a aprofunda *politica de coeziune*, cu scopul de a reduce decalajele economice, sociale şi teritoriale dintre diversele regiuni şi state membre ale Uniunii Europene. Această politică joacă un rol de prim ordin în coagularea de strategii de dezvoltare integrată, care reunesc intervenţii din diferite domenii, precum infrastructură, cercetare şi inovare, ocuparea forţei de muncă, educaţie, mediul de afaceri, protecţia mediului, schimbări climatice şi eficienţa energetică, într-un pachet de politici

coerente, care se adresează contextului regional sau chiar local, fiind una dintre cele mai vizibile politici, mai ales în relaţia cu cetăţenii (https://www.mae.ro/node/1623).

Politica regională şi-a dovedit pe deplin valoarea adăugată, prin difuzarea creşterii şi prosperităţii la nivelul întregii Uniuni şi abordarea constructivă a dezechilibrelor regionale. În acelaşi timp, s-a dovedit a fi o politică dinamică, reacţionând rapid şi eficace în faţa crizei, prin redirecţionarea fondurilor către zonele prioritare, precum şi prin investiţii în sectoare cheie, care să genereze creştere economică şi locuri de muncă. Obiectivele politicii regionale sunt realizate prin intermediul a trei fonduri: *Fondul european de dezvoltare regională* (FEDR), *Fondul de coeziune* (FC) şi *Fondul social european* (FSE).

Având în vedere nivelul său de dezvoltare în cadrul UE, pentru România este de maxim interes ca politica de coeziune şi politica agricolă comună să nu sufere de subfinanţare, să nu fie marginalizate pe termen lung, cu atât mai puţin în situaţiile de criză, în care efectele negative se manifestă cu mult mai puternic în statele slab performate ale UE, comparativ cu cele avansate.

I.2 CONTEXTUL NAŢIONAL

România este al 7-lea stat al UE din punct de vedere demografic, cu 19,3 milioane locuitori la 1 ianuarie 2020 (4,3% din populaţia UE27), respectiv al 12-lea în privinţa produsului intern brut nominal, cu 223,3 miliarde euro în 2019 (1,6% din PIB-ul UE27) (Eurostat, 2020). Comaparaţia acestor indicatori permite o bună percepţie a performanţelor societăţii româneşti în context european, chiar dacă este vorba de macroindicatori, care nu surprind nuanţele economice şi sociale specifice fiecărui agregat naţional.

Statistica oficială a UE (Eurostat), precum şi alte surse statistice internaţionale, credibile (Banca mondială, FMI, BCI etc.) fac psibile analize tot mai fiabile, pe baza unei multitudini de indicatori. Toate aceste surse situează România în ultima treime a statelor UE din punct de vedere al performanţelor sociale şi al modernităţii economiei, dar marchează progresele realizate de ţara noastră odată cu integrarea sa europeană. Aşa, de exemplu, în privinţa PIB/locuitor la paritatea puterii de cumpărare, România a urcat de la 43% din media UE în 2007, anul aderării,, la 69% în 2019, devasând alte state membre, ca Grecia (68%), Croaţia (65%) sau Bulgaria (53%). Calculat la valoarea de schimb, însă, PIB-ul pe locuitor al României arată performanţe mult mai modeste: cu 11.500 euro în 2019, ne situăm la sub 37% din media UE27 (31.100 euro/locuitor) şi nu depăşim decât Bulgaria (8.680 euro/loc.) (Eurostat, 2020).

În ultimii ani, ritmul mediu de creştere a PIB-ului României a fost printre cele mai ridicate din UE , 5,1% media ultimilor 4 ani (oscilând între 4,2% în 2019 şi 7,1% în 2017), valoare similară celor ale Irlandei (6,1%), Poloniei (4,3%) sau Ungariei (4,1%), mult peste media Uniunii, de doar 2,1%. Aceste evoluţii permit ţării noastre să recupereze treptat rămânerile în urmă, care vor continua, însă, să caracterizeze ţara noastră pentru o perioadă încă lungă, având în vedere retardul istoric.

Așa cum am văzut, după aderarea la UE, în România se constată un proces de convergență reală în raport cu media UE, accentuat după anii 2012. Institutul European din România atrage însă atenția că, în vederea atingerii obiectivelor de convergență economică și socială indispensabile reducerii decalajelor la nivelul întregii Uniunii, ar trebui ca problema convergenței interne să fie avută în vedere în cadrul politicilor economice în special în perioadele favorabile unui ritm rapid de creștere, pe lângă eforturile pe linia convergenței în materie de medie națională a venitului pelocuitor (IER, 2018).

Situația sectoarelor economice de bază

Răspunzând indicatorilor Strategiei Europa 2020, la scara UE s-a trecut de la un nivel al ocupării populației de 67,5% în 2013, la 73,1% în 2019 (va coborî semnificativ în 2020, din cauza impactului pandemiei), față de ținta UE 2020, de 75% din totalul populației în vârstă de 20-64 de ani. În acest domeniu, progrese s-au făcut și în România, care cu o rată a ocupării de 70,9% în 2019, și-a depășit ținta strategică (70%)[1], rămânând însă sub media europeană. Confrm IER (2018), în ceea ce privește dinamica structurii sectoriale a populației ocupate, deși se înregistrează o evoluție favorabilă după aderare, România mai are de recuperat decalaje structurale semnificative, comparativ cu media la nivelul UE din anul 2016: +19,2 puncte procentuale în cazul ponderii populației ocupate din sectorul agricol și respectiv -25,7 puncte procentuale în cazul sectorului serviciilor. Aceste decalaje erau și mai accentuate înainte de aderare. În sectorul industrial (fără construcții), de asemenea, impactul aderării este reflectat de reducerea decalajului României față de media din UE, de la +6,8 puncte procentuale în anul 2006 la +5,1 puncte procentuale în 2016.

Agricultura românească continuă să fie, și la peste un deceniu de la aderare, structural diferită față de restul Europei. Teisprezece ani nu au fost suficienți pentru a compensa absența „istorică" a fermelor de familie de dimensiuni medii. Dificultățile în adoptarea PAC în agricultura românească au condus la perpetuarea agriculturii duale –multe exploatații agricole de dimensiuni foarte mici, care practică agricultura de subzistență, versus ferme de dimensiuni mari, care au fost principalii beneficiari ai sprijinului financiar public. Aceasta în ciuda faptului că PAC 2014 -2020 a devenit mai centrată pe sprijinirea fermierilor mici, tineri, activi, care aplică practici ecologice, format crea răspuns mai bine nevoilor cu care se confruntă România. Opțiunile de măsuri luate în cadrul PAC încadrează România în rândul statelor care au optat pentru convergența internă și echilibru teritorial, similar Austriei, Germaniei, Letoniei și Poloniei. România are cel mai mare număr de exploatații agricole din UE (3,6 milioane în anul 2013), peste o treime din numărul de ferme europene, ceea ce este echivalent cu împrăștierea resurselor de muncă. Deși se constată o tendință ușoară de comasare a exploatațiilor agricole de dimensiuni reduse, convergența spre o situație similară cu cea din UE este redusă. Productivitatea în agricultură, exprimată ca VAB raportat la forța de muncă totală în agricultură, a crescut susținut, astfel că un fermier român generează o

[1] https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Employment_rates_and_Europe_2020_national_targets#EU_Member_States_compared

valoare adăugată de peste două ori mai mare decât în urmă cu 10 ani (IER, 2018). Cu toate acestea, continuăm să înregistrăm cel mai scăzut nivel al productivităţii în agricultură din UE.

În urma crizei economice, *industria* a fost reconsiderată la nivel european ca pilon principal al creşterii, sub principiile decarbonizării şi economiei circulare. La momentul actual, Strategia Europa 2020, care încă guvernează politicile economice ale UE, abordează o serie de măsuri în domeniul competitivităţii la nivel industrial, aşa cum sunt : promovarea inovării, a cunoştinţelor şi a cercetării, stimularea antreprenoriatului, promovarea unei structuri durabile a producţiei industriale, iniţiativa privind materiile prime. Printre principalele provocări căreia industria trebuie să îi facă faţă se numără şi transformările induse de digitalizare.

În România, industria are un aport mai mare la PIB-ul naţional decât valoarea medie a UE, dar cu o evoluţie în scădere începând cu anul 2010. Industria românească a reuşit însă să se redreseze în urma crizei economice, înregistrând o creştere mai rapidă a producţiei decât media UE în perioada 2006 -2016 şi păstrând un trend ascendent. Cu toate acestea, asemenea statelor vestice, România se înscrie într-un proces de dezindustrializare, ca urmare a tendinţei de scădere a ponderii industriei în PIB şi a persoanelor ocupate în acest sector (IER, 2018).

Sectorul serviciilor este, în prezent, pe agenda UE de intensificare a liberalizării, prin lansarea cardului electronic european pentru servicii, introducerea unui test de proporţionalitate înainte de adoptarea de noi reglementări ale profesiilor, o mai bună notificare a proiectelor de legi naţionale în domeniul serviciilor şi furnizarea de orientări specifice fiecărui stat membru privind reformele naţionale din domeniul reglementării profesiilor.

România a întârziat să evalueze măsura în care aceste propuneri de reglementări o afectează la nivel intern şi să să se implice activ în trasarea obiectivelor de politică a UE în aceste domenii. Ca urmare, conform datelor Comisiei Europene, România este al treilea cel mai mare furnizor de persoane calificate care au solicitat recunoaşterea profesiei în alt stat membru, în vederea stabilirii permanente, după Germania şi Polonia. Cele mai multe transferuri de mână de lucru calificată din România spre UE au vizat domeniile sănătăţii (asistenţi medicali şi medici) şi învăţământului (profesori de liceu). În aceste condiţii, România riscă să se regăsească în incapacitatea de a menţine şi atrage forţa de muncă înalt calificată de care are nevoie pentru dezvoltare.

În acelaşi timp, România trebuie să se implice în trasarea cadrului normativ atât în ceea ce priveşte asigurarea unor condiţii de muncă echitabile pentru lucrătorii detaşaţi, cât şi în susţinerea companiilor româneşti care detaşează salariaţi în sensul menţinerii competitivităţii acestora. Aceasta cu atât mai mult cu cât unele decizii recente luate la nivel european tind să afecteze interesele României în domeniul prestării de servicii, aşa cum sunt reglementările adoptate în 2020, privind obligaţiile transportatorilor, reglemetări pe care statul român intenţionează să le atace la Curtea de Justiţie a UE.

Alte direcţii de dezvoltare în sectorul serviciilor privesc orientarea spre economia colaborativă şi creşterea rolului platformelor digitale atât pentru promovarea serviciilor, cât

şi a industriei, transformarea sectorului digital în factor de creştere economică, respectiv integrarea principiilor economiei circulare în fiecare etapă a lanţului de producţie. Deşi România a depus eforturi pentru a se alinia acestor cerinţe, conform Eurostat continuăm să ne situăm pe ultimul loc în rândul statelor membre în ceea ce priveşte digitalizarea, ceea ce afectează posibilitatea recuperării decalajului de dezvoltare faţă de restul statelor membre ale UE.

Problema disparităţilor teritoriale

Valorile medii ale indicatorilor sintetici la nivel naţional ascund decalaje foarte mari între diferitele regiuni şi judeţe ale ţării, decalaje aflate din păcate în creştere până în 2012, după care se remarcă o uşoară ameliorare. Din acest punct de vedere, politica de coeziune practicată de UE, cu mai multă sau mai puţină continuitate, nu a dat roadele aşteptate la nivelul României. În loc să scadă, disparităţile teritoriale au tins să crească, fragilizând şi mai mult regiunile slab dezvoltate ale ţării (tabelul 1.1). Regiunea cea mai performantă este Bucureşti-Ilfov, care cu 152% faţă de media europeană (=100) se plasează peste nivelul NUTS 2 al mai multor capitale europene (Lazio-Roma, Berlin, Madrid, Budapesta etc.).

În schimb, toate celelalte regiuni ale ţării se situau în 2018 sub media naţională, chiar şi Regiunea de dezvoltare Vest, care în 2007 şi 2012 era semnificativ peste nivelul României, cu câte 4 puncte procentuale raportat la media UE. Oboseala acestei regiuni s-a accentuat în ultimii 5 ani, pe fondul crizei forţei de muncă şi al unei politici de dezvoltare insuficient de bine adaptată tendinţelor actuale ale economiei. Dintre celelalte regiuni, ritmuri bune de recuperare a decalajelor au înregistrat în perioada 2007-2018 regiunile NV, NE (+20 puncte procentuale) şi Centru (+19), iar cele mai puţin performante au rămas regiunile NE (+15) şi Sud-Muntenia (+16). De altfel, în acestea se află şi principalele pungi de sărăcie ale României, în special judeţele Vaslui, Botoşani şi Teleorman.

Tabelul 1.1 Evoluţia PIB-PPC regional al României, în perioada 2007-2018

Regiunea	2007		2012		2018		% din media europeană		
	euro	%	euro	%	euro	%	*2007*	*2018*	*2007-2018*
Nord-Vest	10.400	*92,8*	12.500	*88,6*	18.900	*89,2*	*41*	*61*	*+20*
Centru	11.100	*99,1*	13.800	*97,9*	19.200	*90,6*	*43*	*62*	*+19*
Nord-Est	6.800	*60,7*	9.000	*63,8*	12.800	*60,4*	*27*	*42*	*+15*
Sud-Est	9.000	*80,4*	12.300	*87,2*	16.800	*79,2*	*35*	*55*	*+20*
Sud Muntenia	8.900	*79,5*	10.900	*77,3*	15.700	*74,1*	*35*	*51*	*+16*
Bucureşti-Ilfov	25.500	*227,7*	33.700	*239,0*	46.800	*220,7*	*99*	*152*	*+53*
Sud-Vest	8.300	*74,1*	10.900	*77,3*	15.200	*71,8*	*32*	*50*	*+18*
Vest	12.100	*108,0*	15.200	*107,8*	20.900	*98,6*	*47*	*68*	*+21*
România	**11.200**	***100***	**14.100**	***100***	**21.200**	***100***	***43***	***69***	***+26***

(Sursa: prelucrare după date primare Eurostat, 2020)

Un paradox al disparităţilor teritoriale din România este că, în apropierea capitalei, a cărei aglomeraţie formează cea mai mare concentrare demografică şi de performanţă social-

economică din țară, se află una din principalele două pungi de sărăcie ale țării, relativ extinsă teritorial, la vest, sud și est de Regiunea București-Ilfov (județele Teleorman, Giurgiu, Călărași și Ialomița).

În toate regiunile este o nevoie acută de infrastructură și de capital uman. În pofida unei convergențe susținute spre media UE în ultimii ani, toate regiunile se confruntă în continuare cu provocări socioeconomice. Zone vaste ale țării nu dispun de condițiile de bază pentru tranziția la o economie dinamică, cu o înaltă valoare adăugată și orientată spre cunoaștere. Trei dintre cele opt regiuni din România se numără printre cele mai sărace 20 de regiuni din UE (Eurostat, 2019), în timp ce regiunea capitalei, București-Ilfov, a înregistrat una dintre cele mai ridicate rate de creștere a PIB-ului pe cap de locuitor după aderarea României la UE (Anuarul regional Eurostat 2019).

Tiparele de dezvoltare diferite necesită priorități de investiții adaptate. Zonele metropolitane în rapidă creștere se confruntă tot mai des cu provocări de dezvoltare legate de suburbanizare, congestionarea traficului și poluare. Orașele mai mici și zonele înconjurătoare se confruntă însă cu provocări legate de accesul la piața forței de muncă, precum și la educație, sistemul de sănătate și alte servicii sociale. Același lucru este valabil în cazul zonelor cu provocări teritoriale specifice (de exemplu, depărtarea și accesul dificil, protecția mediului) sau al zonelor în declin industrial. Prin urmare, decalajul rural-urban se amplifică. Sărăcia este un fenomen frecvent întâlnit în zonele rurale, unde competențele și capacitatea de inserție profesională sunt scăzute, iar conectivitatea la centrele de oportunități economice este slabă. Îmbunătățirea conectivității în cazul comunităților rurale mai puțin dezvoltate necesită investiții suplimentare importante[2].

La aceasta contribuie și rețeaua de transport deficitară, care afectează conectivitatea și competitivitatea. Regiunile din România sunt slab interconectate, mai ales regiunea Nord-Est. Tronsoanele din România ale coridoarelor centrale TEN-T, Rin-Dunăre și Orient-Estul Mării Mediterane nu sunt încă finalizate. Elementele lipsă (autostrada Sibiu-Pitești și conexiunile feroviare Brașov-Predeal și Timișoara-Craiova-Calafat) reprezintă obstacole semnificative în calea mobilității regionale, interregionale și transfrontaliere. Investițiile în navigația fluvială și în transportul multimodal au fost modeste și nu valorifică întregul potențial al conexiunilor geografice și economice ale țării.

De asemenea, România a rămas în urmă cu privire la multe componente ce țin de echilibrele de mediu, care afectează nivelul de trai. Este vorba despre infrastructura verde, adaptarea la schimbările climatice, prevenirea riscurilor și rezistența în caz de dezastre, decontaminarea siturilor vechi contaminate, precum și despre prevenirea inundațiilor și a altor pericole naturale. De asemenea, România nu respectă limitele UE privind emisiile a mai multor poluanți majori, iar punerea în aplicare a directivelor UE privind conservarea naturii reprezintă o provocare considerabilă.

[2] https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-romania_ro.pdf

I.3 CONTEXTUL REGIONAL

Municipiul Caransebeș aparține din punct de vedere administrativ județului Caraș-Severin, parte a Regiunii de dezvoltare Vest a României. După experiența anilor 50-60 ai sec. XX, în 1968 nivelul administrativ regional a fost desființat în România. În cadrul programului de pregătire a României pentru aderarea la UE, au fost creionate 8 regiuni statistice, înființate în anul 2008 ca regiuni de dezvoltare, a căror configurație teritorială a rămas neschimbată până în prezent.

Regiunea de dezvoltare Vest (Regiunea Vest) este formată prin asocierea voluntară a județelor Arad, Caraș-Severin, Hunedoara și Timiș și este a șasea ca suprafață din regiunile de dezvoltare ale țării, cu 32.034 km² (13,4% din suprafața României), respectiv a opta ca populație, cu 1.997.377 locuitori cu domiciliul, la 1 ianuarie 2020 (9,01% din populația țării).

Regiunea Vest este un spațiu complex, centrat pe partea românească a provinciei istorico-geografice Banat, căreia îi sunt alipite sudul Crișanei (teritoriul din județul Arad) și partea de sud-vest a Transilvaniei (județul Hunedoara). Regiunea are un relief complex, cu munți, dealuri, depresiuni și câmpii, toate unite prin culoare de vale care facilitează legăturile intraregionale.

Configurația hipsometrică specifică face ca sectoarele Carpaților Occidentali și Meridionali din cuprinsul său să separe regiunea în două unități funcționale inegale ca dimensiuni, cea vestică, mai extinsă, centrată pe Câmpia Banato-Crișană, respectiv ce estică, centrată pe complexul depresionar hunedorean. Între acestea, se află arealul carpatic, care ocupă o mare parte a județelor Hunedoara și Caraș-Severin, precum și părțile estice ale județelor Arad și Timiș. Arealul montan înalt este mai greu accesibil, mai slab populat și pune o serie de probleme de dezvoltare social-economică și de amenajare a teritoriului, dificil de rezolvat.

Coerența și funcționalitatea acestui spațiu s-au îmbunătățit treptat, prin ameliorarea infrastructurilor de transport, care permit legături tot mai bune atât pe relația vest-est, prin autostrada A1 (Nădlac – Timișoara – Deva – Sibiu) și drumurile europene E68 și E673, cât și pe relația nord-sud, prin drumurile europene E70, E79 și E671. Legăturile extraregionale sunt facilitate de aceleași infrastructuri rutiere, de căile ferate principale 200, 900, 217 și 310, precum și de Aeroporul internațional Traian Vuia Timișoara. Singurul port la Dunăre al regiunii, Moldova Veche, joacă un rol marginal. Unele din aceste infrastructuri corespund rețelei paneuropene TEN-T definită la Tallin, în anul 2013, din ale cărei 9 coridoare, 2 deservesc și teritoriul României, Orient East/Med și Rin-Dunăre. Ambele traversează teritoriul Regiunii Vest și se intersectează la Timișoara, considerat principalul nod de comunicație transeuropeană din vestul României, ceea ce este în măsură să consolideze poziția strategică a orașului, atât în regiune, cât și la nivel național și transfrontalier.

Din punct de vedere funcțional, Regiunea Vest este polarizată de municipiul Timișoara, cel mai mare centru urban din regiune și al treilea mare oraș al țării ca număr de locuitori, forță economică și rol socio-cultural. La acesta se adaugă alte 42 de orașe, dintre care rol polarizator major au orașele Arad, Deva, Reșița, și Hunedoara. Există însă și alte municipii cu

rol semnificativ de polarizare subjudeţeană, între care se remarcă Lugoj, Caransebeş şi Petroşani, fiecare cu areale de influenţă teritorială bine conturate.

Din punct de vedere demografic, Regiunea Vest are o evoluţie regresivă a numărului de locuitori, cu o scădere de aproape 5,8 procente în ultimii 10 ani (2010-2020), dar cu disparităţi teritoriale evidente. Judeţele Hunedoara şi Caraş-Severin au înregistrat scăderi dramatice, de -16,2%, respectiv -15,7%, în timp ce judeţul Arad a avut o ma i bună rezistenţă demografică, reducându-şi populaţia cu doar -4,4%. Judeţul Timiş a avut creşteri an de an, carea au dus la un plus de 7,3% în aceeaşi perioadă. De altfel, alături de Ilfov, judeţul Timiş este singurul din ţară cu evoluţii pozitive ale numărului de locuitori în ultimul deceniu.

Densitatea populaţiei la nivelul regiunii era, la 1 ianuarie 2020, cea mai redusă din ţară, cu valoarea medie de doar 62,3 loc/km^2, semnificativ sub densitatea naţională (93 loc/km^2), şi oscila pe judeţe între 37,2 loc./km^2 în Caraş-Severin şi 86,5 loc./km^2 în judeţul Timiş. Densităţile areolare cele mai mari sunt caracteristice zonelor de influenţă şi polarizare directă ale prinncipalelor oraşe, îndeosebi în jurul Timişoarei, Aradului, cuplului urban Deva-Hunedoara şi Depresiunii Petroşani, iar densităţile cele mai reduse se suprapun arealului montan (cu excepţia depresiunilor) şi unor unităţi de dealuri, cum sunt Dealurile Lipovei (fig. 1.1).

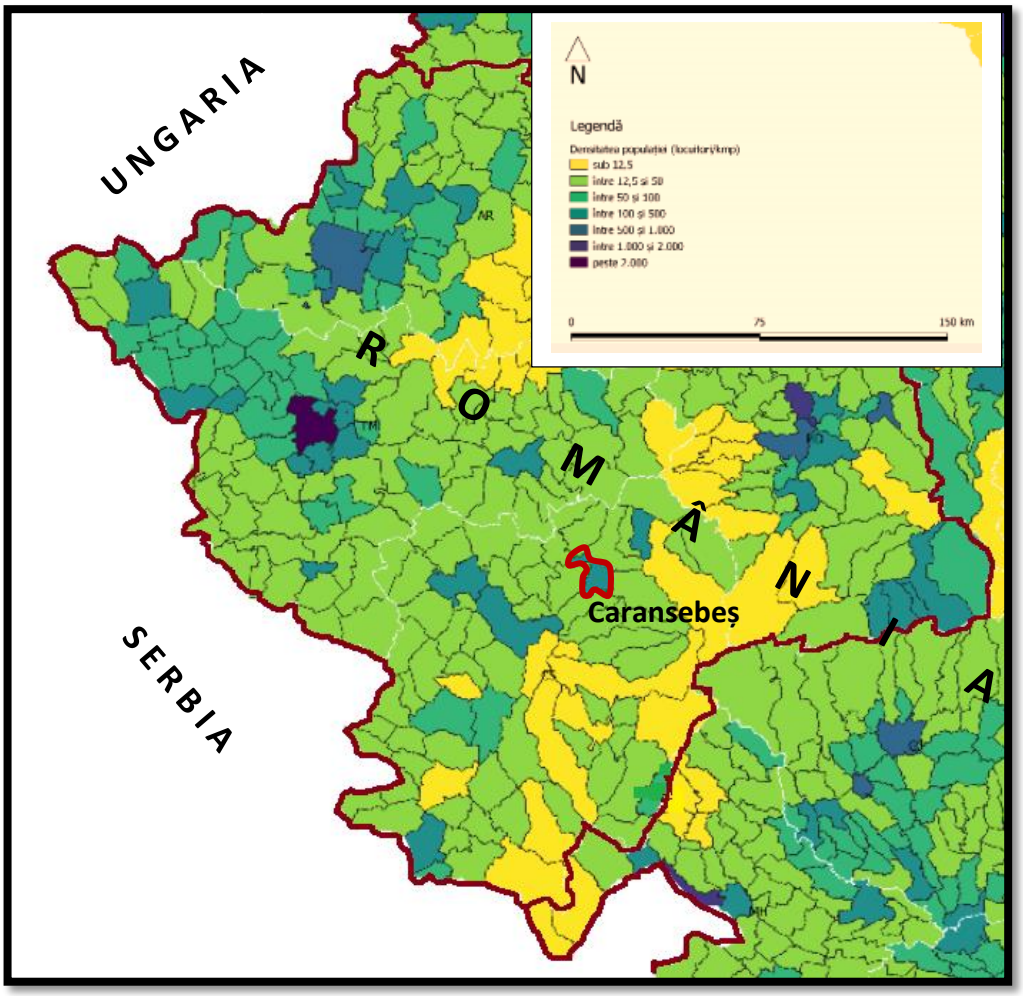

Fig. 1.1. Densitatea populaţiei în regiunea Vest a României (2016)
(sursa: MLPDA, 2017)

Declinul populației și încărcătura demografică redusă fac ca dezvoltarea social-economică și echiparea teritoriului să aibă de suferit, chiar dacă nu la scara întregii regiuni. Se consatată, astfel, un contrast net între concentrarea performanței economice în special în județul Timiș, urmat de Arad și, respectiv, județele Caraș-Severin și Hunedoara care continuă să întâmpine dificultăți și să acumuleze decalaje în numeroase domenii. Județul Timiș concentra, în anul 2019, 49,9% din PIB al regiunii, urmat de Arad și Hunedoara, în timp ce județul Caraș-Severin contribuia cu doar 12%, proporție aflată însă în creștere în ultimii ani față de 11,1% în 2016 (Comisia Națională de Prognoză, 2017, 2019).

Profilul economic al Regiunii Vest apare ca fiind neunitar. Județele Timiș și Arad au un profil complex, dominat de activitățile de servicii și industriale, între care în Arad predomină cele manufacturiere, în timp ce în Timiș își fac loc în proporție mai mare activitățile industrialo-terțiare, cu valoare adăugată crescută. Agricultura are, de asemenea, o bună productivitate, inclusiv ca urmare a investițiilor străine directe. În schimb, tradiția județelor Caraș-Severin și Huneadoara în industriile extractive și în metalurgie continuă să împiedice adaptarea rapidă a acestora la economia modernă, care privilegiază sectoarele intensive în creativitate și productivitate, nu în forță de muncă sau în volum al producției.

Mai mult, relieful și solurile județelor Timiș și Arad se pretează bine culturilor cereliere și de plante tehnice pe suprafețe mari, precum și creșterii intensive a animalelor, la care s-au adăugat recent culturi intensive pentru aprovizionarea piețelor urbane, favorizate de subvențiile obținute prin APIA. În schimb, în județele de munte Hunedoara și Caraș-Severin, condițiile naturale permit mai ales culturile de câmp pe suprafețe mici, cultura pomilor fructiferi, a plantelor de nutreț și creșterea extensivă a animalelor. Ori, aceste activități necesită forță de muncă numeroasă, tot mai anemică în arealele respective, datorită migrațiilor și îmbătrânirii populației; ca urmare, productivitatea muncii și randamentul investițiilor sunt modeste.

Aceste contraste sunt relevate și de evoluția numărului de salariați din județele regiunii. În perioada 2012-2018, doar județele Timiș și Arad au înregistrat creșteri (de 18,8%, respectiv 14,7%), în timp ce în județele Hunedoara și Caraș-Severin numărul salariaților a rămas relativ constant, ceea ce face ca Regiunea Vest, cu o creștere de 11,3% în perioada amintită, să se afle sub evoluția la nivel național, de 13,6% (calcule după datele primare, INS, 2020).

Sunt realități cu impact și asupra integrării economiilor locale în circuitele globale de bunuri și valori, fie că vorbim de ancorarea filialelor companiilor multinaționale aproape numai în județele Timiș și Arad, fie de contribuția județelor la comerțul exterior al regiunii. Astfel, în 2019, practic 90% din exporturile din regiune s-au datorat județelor Timiș (61,6%), și Arad (28,4%), în timp ce județul Caraș-Severin a contribuit cu doar 3%.

Gestionarea echilibrelor teritoriale și a proceselor de dezvoltare economico-socială ale unei regiuni intră în competența mai multor nivele de decizie, în funcție de aplicarea principiului subsidiarității și de sectorul de referință. Cert este că, în ultimul deceniu, a crescut rolul nivelului regional de decizie, cel puțin în gestionarea fondurilor pentru dezvoltarea regională. În Regiunea Vest, acest rol revine Agenției de dezvoltare regională

Vest, ADR-Vest, înființată în anul 1999, ca instituție neguvernamentală, nonprofit și de utilitate publică, cu rolul de a contribui la dezvoltarea durabilă și prosperitatea regiunii, prin încurajarea investițiilor, angajarea permanentă în procesul de restructurare industrială și de creare de noi locuri de muncă (https://adrvest.ro/structura-adr-vest/).

Atribuțiile ADR-Vest au crescut treptat, la fel ca ale celorlalte agenții de dezvoltare regională din țară, în prezent aceasta jucând un rol cheie în managementul Fondurilor Structurale, prin calitatea sa de Organism Intermediar pentru Programul Operațional Regional în Regiunea Vest și pentru Programul Operațional Sectorial „Creșterea Competitivității Economice" – axele prioritare 1 și 3. Ciclul financiar european 2021-2027 va conferi și mai multe responsabilități ADR-Vest și structurilor sale, validarea proiectelor de dezvoltare elaborate la nivelul județelor și al localităților din regiune urmând a fi făcută de către ADR-Vest, în relație directă cu structurile abilitate ale UE, fără intermedierea ministerelor de la nivel național.

1.4. CONTEXTUL JUDEȚEAN

Analiza succintă a particularităților subregionale ale vestului României a evidențiat pozițiile modeste deținute de **județul Caraș-Severin**, la mai toate capitolele complexului social-economic. În schimb, acest județ are atuurile sale, în principal în ceea ce privește componetele cadrului natural, echilibrele de mediu și resursele, inclusiv cele pentru dezvoltarea turismului.

Județul Caraș-Severin este un județ de munte, al treilea ca mărime din România după Timiș și Suceava, cu o suprafață de 8514 km^2. Ocupă partea de sud-est a Banatului, provincie istorică multiculturală, al cărei mozaic etno-cultural format în principal din români, sârbi și unguri va fi îmbogățit după înglobarea sa în Imperiul Habsburgic, în 1716, prin acțiuni sistematice de colonizare cu populații de confesiune catolică, în principal etnici germani, dar și slovaci, cehi, italieni, francezi, bulgari, spanioli etc. După îndelungatele războaie dintre Imperiul Habsburgic și cel Otoman, aceștia au fost aduși pentru a valorifica bogatele resurse ale Banatului, atât cele agricole din zonele de câmpie, cât și resursele forestiere și de subsol, abundente mai ales în Banatul montan. Aici colonizările au avut caracter insular, predominantă fiind populația românească. Toate aceste comunități au format în timp un agregat social armonic și competitiv, care a dus la conturarea, la finele secolului al XIX-lea, a primei regiuni industriale de pe teritoriul actual al României, cu profil minier și metalurgic.

Banatul Montan s-a consolidat economic în perioada interbelică, dar mai ales după al doilea război mondial, în timpul industrializării socialiste, însă în această ultimă perioadă și-a redus treptat caracterul multicultural, datorită emigrării multor etnici germani. Emigrarea a luat caracter de masă imediat după 1989, după căderea regimului comunist, astfel încât vechiul mozaic cultural se conservă astăzi în principal sub forma patrimoniului material și imaterial lăsat în urmă de aceste comunități.

Ansamblul Bantului montan a fost mult timp organizat administrativ într-o logică teritorială nord-sud, fiind împărțit în două comitate/județe, Severin cu reședința la Lugoj și

Caraş cu centrul la Oravița, alături de Timiş-Torontal, județ de câmpie cu centrul la Timişoara. Reformele administrative succesive din perioada interbelică şi postbelică, în care s-a oscilat între organizarea teritorială pe județe şi cea pe regiuni, au dus până la urmă la contopirea celor două județe de munte, care erau mai cuprinzătoare decât actualul județ Caraş-Severin, constituit în 1968 cu reşedința la Reşița.

Cadrul natural al județului este dominat în partea centrală de Munții Banatului, cu culmile Semenicului, Almăjului, Dognecei, Aninei şi Locvei, alcătuite dintr-un mozaic de roci (şisturi cristaline, roci magmatice, calcare etc.). Formele de relief sunt de o mare diversitate, de la culmile masive ale cristalinului, la platourile şi abrupturile dantelate de eroziune în calcare (cu o mare varietate a carstului de suprafață şi de adâncime), fragmentate de numeroase depresiuni şi culoare de vale, între care se impun Depr. Caraş-Ezeriş şi Depr. Almăjului. Munții rar depăşesc 1000 m altitudine, cu vârfurile cele mai înalte în Semenic (Piatra Goznei, 1446 m) şi Munții Almăjului (Svinecea Mare, 1224 m).

Marginile județului sunt contrastante. Spre vest şi nord, munții coboară treptat către fâşia îngustă de dealuri, întrepătrunsă de areale depresionare (Depr. Oravița), care se deschid spre câmpia joasă a Banatului. În partea de nord-est, golful de câmpie al Timişului se întrepătrunde cu dealurile submontane şi se ramifică spre est, pe culoarul Bistrei, la nord de care se înalță culmile greoaie ale Munților Poiana Ruscă (Vf. Padeş, 1374 m). Spre est, culoarul Timiş-Cerna, de origine tectonică, separă Munții Banatului de culmile vestice ale Carpaților Meridionali, mai înalte decât cele bănățene cu aproape 1000 m (Vf. Țarcu, 2190 m), şi formează una din cele mai generoase axe de legătură cu spațiile dunărene. În sud, culmile Almăjului şi cele joase ale Munților Locvei sunt retezate de cel mai lung defileu european, Defileul Dunării (135 km), din care doar partea vestică se află pe teritoriul județului Caraş-Severin.

Având în vedere predominarea reliefului muntos, județul Caraş-Severin are al doilea cel mai bogat fond forestier din țară (după județul Suceava), în suprafață de 427,7 mii ha în 2018 (mai mare cu 36,5 mii ha decât în 1990 conform datelor INS), cu vaste păduri de fag (53,5%), stejari şi alte specii de foioase tari (28,4%), răşinoase (14,6%) şi diverse specii de foioase moi (3,5%). Acest covor vegetal este favorizat nu doar de relieful muntos, ci şi de caracteristicile climei cu influențe submediteraneene şi regim al precipitațiilor mai echilibrat decât în alte părți ale țării, precum şi de presiunea demografică redusă.

Altitudinile modeste şi fragmentarea accentuată a reliefului, cu numeroase platouri, depresiuni, bazinete şi culoare de vale, fac ca Munții Banatului să fie mai populați decât alte masive ale Carpaților Românești. Totuşi, predominarea culmilor masive, chiar dacă nu foarte înalte, a condus la o densitate redusă a populației în județul Caraş-Severin, acesta fiind penultimul la nivel național, cu doar 31,8 loc./km^2 (rezidenți la 1 ianuarie 2019). Presiunea demografică este într-un declin istoric după 1990, numărul de locuitori scăzând cu 33%, de la 402,9 mii de rezidenți la 1 ianuarie 1990, la 271,3 mii de rezidenți la 1 ianuarie 2019. Ca urmare, gradul de îmbătrânire demografică a crescut, iar vârsta medie a populației județului este printre cele mai mari din țară (locul 8, cu 43,6 ani, în 2018).

Numărul tot mai redus de locuitori, îmbătrânirea demografică şi declinul activităţilor economice tradiţionale fac din judeţul Caraş-Severin un areal predominant exodinamic, în care aliniamentele de rezistenţă demografică şi de dinamică social-economică sunt tot mai puţine. Separat în două de culmile cele mai înalte ale munţilor Semenic şi Almăj, judeţul are o parte vestică, cu nuclee de populare mai evidente dar aflate în declin, respectiv o parte estică, centrată pe culoarul Timiş-Cerna, care deşi mai restrânsă, are perspective bune de dezvoltare, datorate conectivităţii actuale şi proiectelor de ameliorare a infrastructurilor de circulaţie în viitor. Aceasta din urmă este polarizată de municipiul Caransebeş.

Arealul montan are, însă, printe cele mai diverse *resurse turistice* din ţară, legate atât de formele de relief, între care cele carstice sunt cele mai spectaculoase (peşteri, avenuri, doline, chei, abrupturi carstice, stânci crenelate etc.), cât şi de cele ale apelor, cu văi spectaculoase şi cursuri repezi (Cerna, Bistra, Nera, Timişul superior etc.), cu puţine lacuri naturale, dar spectaculoase (Ochiul Beului), cu numeroase cascade (Bigăr, Beuşniţa, Văioaga etc.), cu mari lacuri de baraj antropic (Văliug, Gozna, Trei Ape, Bistra Mărului, Cerna ş.a, foarte atractive) sau cu izvoare termominerale pentru cură, cum sunt cele de la Băile Herculane. Se adaugă pădurile seculare de fag şi peisajele spectaculoase, a căror diversitate de specii ocrotite, din care unele endemice, a făcut ca aici să fie declarate 3 parcuri naţionale (PN Semenic - Cheile Caraşului, PN Cheile Nerei – Beuşniţa şi PN Domogled – Valea Cernei) şi un parc natural (Porţile de Fier).

Numeroase sunt şi resursele turistice antropice, de la staţiunea balneară şi climatericăBăile Herculane, cu bijuterii arhitecturale care îşi aşteapă încă punerea în valoare, la satele pitoreşti de altitudine (Brebu, Gărâna, Ravensca ş.a), la zecile de mori de apă încă în funcţiune (rezervaţia mulinologică de la Rudăria), până la obiectivele urbane din Caransebeş sau Oraviţa, la spectaculoasa cale ferată Oraviţa-Anina, sau la artefactele industriei siderurgice vechi din Reşiţa, Bocşa ş.a. De altfel, turismul este perceput ca una din principalele şanse de dezvoltare în perspectivă a acestui judeţ, cu condiţia de a stopa declinul demografic şi îmbătrânirea populaţiei, respectiv de a ameliora infrastructura şi serviciile.

Alte activităţi economice de tip sustenabil pot fi economia silvică şi prelucrarea lemnului, tradiţionale în judeţ. Gândite echilibrat, în corelaţie cu turismul – prin valorificarea modernă a artizanatului local – dar şi prin prelucrarea superioară a masei lemnoase în unităţi industriale locale, acestea pot constitui o bună armătură economică, în măsură să contribuie la fixarea populaţiei şi la dezvoltarea şi a altor ramuri ale economiei: industria energetică, inclusiv prin trecerea la energia verde, industriile prelucrătoare, comerţul, serviciile publice şi pentru întreprinderi, agricultura ecologică etc.

Îmbunătăţirea infrastructurilor de transport, care să faciliteze conexiuni mai rapide între localităţile acestui spaţiu compartimentat, este o condiţie indispensabilă dezvoltării. Altfel, populaţia va continua să scadă, făcând tot mai dificilă echiparea teritoriului şi menţinerea de servicii viabile, vor continua să se lărgească arealele renaturate spontan, greu accesibile chiar şi pentru turism, şi vor fi abandonate importante resurse naturale şi antropice, a căror valorficare inteligentă ar relansa din punct de vedere social şi economic întregul judeţ.

În condiţiile evoluţiei spontane a raporturilor teritoriale, este de aşteptat continuarea reechilibrării reţelei de aşezări a judeţului, cu declinul unor centre afirmate puternic după al doilea război mondial, în special al actualei reşedinţe, Reşiţa, şi cu afirmarea treptată a unor poli locali mai vechi, ale căror areale de influenţă se reconstituie şi se consolidează. Între acestea, oraşul Caransebeş are cele mai bune perspective.

1.5. CONTEXTUL POLITIC ŞI LEGISLATIV

În ultimele decenii, legislaţia adiacentă şi cea secundară s-au dezvoltat considerabil, iar politicile şi practicile de planificare spaţială din România au acumulat know-how şi au fost din ce în ce mai expuse practicilor UE. În prezent, dezvoltarea social-economică la nivelul Uniunii Europene se află încă în perioada de valabiliatate a *Strategiei Europa 2020*.

Adoptată în anul 2010 de către Comisia Europeană, *Strategia Europa 2020*[3] îşi propune trei direcţii majore de dezvoltare:

- o creştere durabilă, prin eficientizarea sectoarelor economice din punct de vedere al utilizării resurselor, mai competitive şi mai ecologice;
- o creştere inteligentă, prin sprijinirea inovării şi a economiei bazate pe cunoaştere;
- o creştere favorabilă incluziunii, prin creşterea ratei ocupării forţei de muncă, în spiritul coeziunii sociale şi teritoriale.

Aceste direcţii strategice converg înspre următoarele obiective:

- 75% din populaţia cu vârsta cuprinsă între 20 şi 64 de ani ar trebui să aibă un loc de muncă (70% în România);
- 3% din PIB-ul UE ar trebui investit în cercetare-dezvoltare (2% în România);
- obiectivele „20/20/20" în materie de climă/energie ar trebui îndeplinite (inclusiv o reducere a emisiilor majorată la 30%, dacă există condiţii favorabile în acest sens);
- rata abandonului şcolar timpuriu ar trebui redusă sub nivelul de 10% (11.3% în România) şi cel puţin 40% din generaţia tânără ar trebui să aibă studii superioare;
- numărul persoanelor ameninţate de sărăcie ar trebui redus cu 20 de milioane (560.000 în România).

În altă ordine de idei, *Strategia Naţională pentru Dezvoltarea Durabilă a României 2030*[4], adoptată în anul 2018, cuprinde o serie de obiective, corespunzătoare celor 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD) adoptate de ONU în septembrie 2015:

- Fără sărăcie – Eradicarea sărăciei în toate formele sale şi în orice context.
- Foamete „zero" – Eradicarea foametei, asigurarea securităţii alimentare, îmbunătăţirea nutriţiei şi promovarea unei agriculturi durabile.
- Sănătate şi bunăstare – Asigurarea unei vieţi sănătoase şi promovarea bunăstării tuturor la orice vârstă.
- Educaţie de calitate – Garantarea unei educaţii de calitate şi promovarea oportunităţilor de învăţare de-a lungul vieţii pentru toţi.

[3] https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN
[4] https://www.edu.ro/sites/default/files/Strategia-nationala-pentru-dezvoltarea-durabila-a-Rom%C3%A2niei-2030.pdf

- Egalitate de gen – Realizarea egalităţii de gen şi împuternicirea tuturor femeilor şi a fetelor.
- Apă curată şi sanitaţie – Asigurarea disponibilităţii şi managementului durabil al apei şi sanitaţie pentru toţi.
- Energie curată şi la preţuri accesibile – Asigurarea accesului tuturor la energie la preţuri accesibile, într-un mod sigur, durabil şi modern.
- Muncă decentă şi creştere economică – Promovarea unei creşteri economice susţinute, deschise tuturor şi durabile, a ocupării depline şi productive a forţei de muncă şi a unei munci decente pentru toţi.
- Industrie, inovaţie şi infrastructură – Construirea unor infrastructuri rezistente, promovarea industrializării durabile şi încurajarea inovaţiei.
- Inegalităţi reduse – Reducerea inegalităţilor în interiorul ţărilor şi de la o ţară la alta.
- Oraşe şi comunităţi durabile – Dezvoltarea oraşelor şi a aşezărilor umane pentru ca ele să fie deschise tuturor, sigure, reziliente şi durabile.
- Consum şi producţie responsabile – Asigurarea unor tipare de consum şi producţie durabile.
- Acţiune climatică – Luarea unor măsuri urgente de combatere a schimbărilor climatice şi a impactului lor.
- Viaţa acvatică – Conservarea şi utilizarea durabilă a oceanelor, mărilor şi a resurselor marine pentru o dezvoltare durabilă.
- Viaţa terestră – Protejarea, restaurarea şi promovarea utilizării durabile a ecosistemelor terestre, gestionarea durabilă a pădurilor, combaterea deşertificării, stoparea şi repararea degradării solului şi stoparea pierderilor de biodiversitate.
- Pace, justiţie şi instituţii eficiente – Promovarea unor societăţi paşnice şi incluzive pentru o dezvoltare durabilă, a accesului la justiţie pentru toţi şi crearea unor instituţii eficiente, responsabile şi incluzive la toate nivelurile.
- Parteneriate pentru realizarea obiectivelor - Consolidarea mijloacelor de implementare şi revitalizarea parteneriatului global pentru dezvoltare durabilă.

Activităţile de planificare a adezvoltării teritoriale trebuie să ţină cont de orientările programatice ale structurilor mondiale şi ale instituţiilor europene, dar să respecte şi legislaţia naţională în vigoare. Dintre actele juridice incidente acestui proces, poate cea mai însemnată este legea nr. 350/2001, privind amenajarea teritoriului şi urbanismul. De la emiterea sa, Legea 350/2001 a fost supusă unui număr mare de amendamente. Majoritatea documentelor de reglementare relevante pentru elaborarea strategiilor de dezvoltare fie au fost emise, fie au suportat amendamente considerabile în ultimul deceniu. Un fapt demn de menţionat este art. 5 al legii menţionate care completează că planificarea strategică trebuie „să respecte autonomia locală pe baza principiilor de parteneriat, transparenţă, descentralizarea serviciilor publice, participarea publică la procesele decizionale şi dezvoltare durabilă."

Conform, legii 350/2001 privind amenajarea teritoriului şi urbanismul, republicată cu completările şi modificările ulterioare în decembrie 2013, strategiile, politicile şi programele de dezvoltare durabilă în profil teritorial ar trebui fundamentate pe *Strategia de dezvoltare teritorială a României*. La acest moment, MDRAP a publicat pe site-ul instituţiei

versiunea 2 a Strategiei de dezvoltare teritorială a României. Documentul, neaprobat în acest moment, cuprinde viziunea de dezvoltare a teritoriului național pentru orizontul de timp 2035. *Strategia de dezvoltare teritorială a Romaniei* (SDTR) este documentul programatic prin care sunt stabilite liniile directoare de dezvoltare teritorială a Romaniei la scară regională, interregională și națională precum și direcțiile de implementare pentru o perioadă de peste 20 de ani integrandu-se aici și aspectele relevante la nivel transfrontalier și transnațional.

Planul de amenajare a teritoriului național - PATN reprezintă documentul cu caracter director în elaborarea strategiilor de dezvoltare locală, care include sinteza programelor strategice sectoriale pe teremen mediu și lung pentru întreg teritoriul țării. Secțiunile Planului de amenajare a teritoriului național sunt:

- Căi de comunicație, aprobată prin Legea nr.363/21.09.2006 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național, Secțiunea I - Rețele de transport;
- Ape, aprobată prin Legea nr.171/04.11.1997 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național, Secțiunea a II-a – Apă;
- Zone protejate, aprobată prin Legea nr. 5/06.03.2000 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național, Secțiunea a III-a - Zone protejate;
- Rețeaua de localități, aprobată prin Legea nr. 351/06.07.2001 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național, Secțiunea a IV-a - Rețeaua de localități;
- Zone de risc natural, aprobată prin Legea nr. 575/22.10.2001 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național, Secțiunea a V-a - Zone de risc natural;
- Turismul, aprobată prin Legea nr. 190/26.05.2009 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național, Secțiunea a VIII-a - Zone cu resurse turistice;
- Dezvoltarea rurală - Planul de amenajare a teritoriului național, Secțiunea a VIII-a - Zone rurale, neaprobată;
- Infrastructura pentru educație - Planul de amenajare a teritoriului național, Secțiunea a VII-a - Infrastructura pentru educație, neaprobată;

În acest moment acest document unic de planificare a dezvoltării spațiale la nivel național, este elaborat în secțiuni sectoriale, necorelate între ele. Abia după aprobarea Strategiei de dezvoltare teritorială a României (SDTR) acest document probabil va fi actualizat. În ceea ce privește seținea căi de comunicații se va impune o corelare cu Master Planul General de Transport al României, dar și cu prima generație de planuri de mobilitate aflate la acest moment în curs de elaborare. Legislația și administrarea planificării în România reprezintă o competență comună dusă la îndeplinire de administrația centrală și de cele două niveluri ale administrației publice locale, și anume județele și orașele / comunele.

Un alt document important pentru elaborarea strategiilor de dezvoltare este *Planul de amenajare a teritoriului județean*. Acesta se coreleaza cu Planul de amenajare a teritoriului national, cu Planul de amenajare a teritoriului zonal, cu programele guvernamentale sectoriale, precum si cu alte programe de dezvoltare. Strategia spațială de dezvoltare se întinde pe o perioadă de 15 ani, fiind propus un program individual pentru diferitele etape de implementare – pe termen scurt spre mediu (3-5 ani), pe termen mediu spre lung (5-10 ani) și pe termen lung (15 ani).

Un alt aspect important se referă la diferența dintre cele două paliere, cea a politicilor și cea a practicilor, care se rezumă în primul rând în nivelul teritorial luat în calcul. În timp ce planurile de amenajare teritorială se referă în principal la nivelul național, regional, zonal, documentele strategice locale fac referire la un nivel teritorial inferior, precum teritoriul urban și rural ori o parte a acestora. Ambele niveluri deservesc un scop orientat pe dezvoltarea strategică, dar și unul orientat pe controlul prin reglementare. Cu toate acestea, cele dintâi au un rol normativ mai detaliat și concret, în timp ce cele din urmă presupun un scop mai proeminent strategic și integrator. În plus, și poate chiar mai important, cele mai multe linii de finanțare UE pentru autoritățile publice solicită în mod expres solicitanților să menționeze cum sunt aliniate proiectele pentru care solicită finanțare la aceste strategii de dezvoltare.

Metodologiile pot și trebuie să joace un rol important în îndrumarea proceselor locale de dezvoltare locală către atingerea obiectivelor la nivel național. Documente similare elaborate în alte țări pun accentul pe modalitățile în care obiectivele și prioritățile naționale, precum și principiile generale de dezvoltare sustenabilă trebuie reflectate în dezvoltarea locală. Exemple de astfel de aspecte includ: abordari specifice pentru asigurarea vitalității centrelor orașelor sau pentru a promova calitatea arhitecturală, politici și măsuri de recomandate pentru a stimula competitivitatea orașului și pentru a susține pieţele funciare și imobiliare în beneficiul comunităților locale și al economiei, abordare la nivel național și acțiuni recomandate pentru atenuarea expansiunii haotice a orașului etc. Astfel de orientări incluse într-o metodologie sunt prevăzute din start, sub formă de linii directoare pentru planificarea strategică.

Capitolul II

METODOLOGIA DE ELABORARE A STRATEGIEI

Planificarea strategică este un proces sistematic, continuu şi ciclic, prin care comunităţile îşi creează imaginea viitorului, concretizată în obiective precise, concep etapele şi stabilesc mijloacele necesare pentru a realiza obiectivele propuse, în funcţie de resursele locale şi de capacitatea locală de a mobiliza resurse externe. Acest proces cuprinde, în linii mari, următoarele etape:

- Evaluarea mediului economico-social şi a potenţialului local ;
- Elaborarea planului strategic de dezvoltare ;
- Implementarea strategiei de dezvoltare şi monitorizarea implementării.

Pentru a realiza un demers logic, corespunzător realităţii locale, nevoilor de dezvoltare ale Municipiului Caransebeş şi exigenţelor beneficiarului, echipa de realizare a strategiei a stabilit şi a parcurs următoarele faze de lucru:

- Faza I: Analiza contextului de elaborare a strategiei
- Faza a II-a: Realizarea auditului teritorial şi administrativ
- Faza a III-a : Formularea Strategiei de dezvoltare
- Faza a IV-a : Selectarea şi prioritizarea proiectelor de dezvoltare
- Faza a V-a: Pregătirea planului de implementare şi a metodologiei de monitorizare
- Faza a VI-a : Predarea către Beneficiar a Strategiei de dezvoltare a Municipiului Caransebeş

Pentru parcurgerea acestor faze au fost stabilite termene precise, conform diagramei Gantt elaborate de echipa de proiect în faza de construcţie a Ofertei către Beneficiar.

II.1 POZIŢIONAREA STRATEGIEI

Noţiunea de poziţionare se referă la acţiunea de a plasa un lucru într-un context anume. În sfera planificării proceselor de dezvoltare, conceptul a fost pus la punct în cadrul managementului şi al marketingului strategic. Poziţionarea strategiei de dezvoltare a Muncipiului Caransebeş ţine cont de dimensiunile sale complexe şi integratoare, de caracterul său secvenţial/ciclic, şi se face pe următoarele planuri :

- În cadrul matricei de valori şi principii care stau la baza dezvoltării social-economice teritoriale ;
- În cadrul eşafodajului de documente strategice de rang superior, de tip integrator sau sectoriale ;

- În cadrul documentelor strategice şi de reglementare locală, cu caracter general sau sectorial ;
- În raport cu stakeholderii identificaţi sau potenţiali ;
- În corelaţie cu programele şi sursele de finanţare plauzibile.

Astfel, prin poziţionarea strategiei, identificăm principalele elemente de condiţionare şi facilitare internă şi externă a etapelor de documentare, elaborare, negociere cu comunitatea, aprobare şi implementare a strategiei.

Valori şi principii

La baza elaborării strategiei de dezvoltare social-economică a Municipiului Caransebeş, stau următoarele principii generale:

- ***Principiul dezvoltării durabile*** presupune: creşterea competitivităţii municipiului Caransebeş, prin valorificarea responsabilă a resurselor locale şi a oportunităţilor de dezvoltare, în vederea ridicării calităţii vieţii populaţiei; conservarea şi protejarea mediului ambiant şi a moştenirii culturale existente în municipiu; diversificarea şi promovarea oportunităţilor ocupaţionale, în scopul diminuării şomajului şi atragerii tinerilor, ca principal factor de antrenare a evoluţiilor pozitive de perspectivă; asigurarea sustenabilităţii tuturor sistemelor suport, vitale pentru dezvoltarea echilibrată, în toate cele trei dimensiuni structurale de bază ale sale – economică, socială şi ecologică.
- ***Principiul participării şi transparenţei*** are în vedere implicarea organizaţiilor non-guvernamentale, a sectorului privat şi a autorităţilor locale în procesul de planificare a dezvoltării şi asigurarea informării societăţii civile, a cetăţenilor municipiului, cu privire la politicile publice planificate.
- ***Principiul continuităţii si coerenţei*** asigură continuitatea în procesul de planificare a politicilor publice, actualizarea politicilor şi programelor curente ale administraţiei, proiectarea lor corelată pe orizontală şi pe verticală, respectiv coerenţa acestora cu alte strategii, iniţiative sau activităţi.
- ***Principiul flexibilităţii şi adaptabilităţii*** ţine cont de faptul că realitatea în care evoluează colectivităţile teritoriale actuale este caracterizată printr-o dinamică în creştere, care antrenează modificări de tendinţe şi mutaţii surprinzătoare, greu de previzionat, sau impredictibile. Strategia are în vedere această realitate şi propune mecanisme de flexibilizare şi adpatare la realitatea în schimbare.
- ***Principiul responsabilităţii*** are în vedere că planificarea politicilor publice este un proces co-partajat, orientat spre obţinerea de rezultate. Ca urmare, strategia identifică structurile şi tipurile de resurse umane cele mai recomandate, în funcţie de contextul dat, şi mizează pe responsabilizarea factorilor direct implicaţi în implementarea măsurilor şi proiectelor cuprinse în strategie.
- ***Principiul cooperării si coordonării*** – instituţiile şi structurile implicate în formularea de politici publice trebuie să îşi dovedească disponibilitatea pentru cooperare cu alte instituţii publice, ca şi cu alte organizaţii ale societăţii civile interesate sau potenţial

afectate, asigurând în acest fel o concepţie unitară asupra obiectivelor ce trebuie îndeplinite şi a măsurilor ce urmează a fi luate.

Pentru a fi eficace, procesul de planificare strategică va avea caracter:

- ✓ ***Cuprinzător –*** va angaja în proces toată gama grupurilor de interese şi va viza toate sectoarele vieţii social-economice şi culturale;
- ✓ ***Interactiv*** – va confrunta situaţia prezentă cu situaţia potenţială, în relaţie cu actorii şi stakeholderii locali şi extralocali relevanţi;
- ✓ ***Integrator*** – va lega în concepţie şi acţiune toate nivelele;
- ✓ ***Repetabil*** – va recunoaşte faptul că sistemele şi mediul în care acestea se manifestă sunt în continuă schimbare, iar planificarea dezvoltării trebuie să ţină pasul cu aceste schimbări şi să le anticipeze.

Integrarea în documentele de planificare de rang superior

Proiectarea dezvoltării Municipiului Caransebeş este un demers recurent, care ţine cont de mutaţiile intervenite în permanenţă în orizontul local şi regional, la nivel naţional şi european. Strategia are în vedere nevoia de a asigura continuitatea, integrarea şi predictibilitatea dezvoltării oraşului. Continuitatea cu valorile, principiile şi priorităţile care au guvernat dezvoltarea în ultimii ani, decurgând din Strategia Europa 2020, bazată pe creşterea inteligentă, durabilă şi inclusivă ("Smart, Sustainable, Inclusive Growth"). Integrarea şi previzibilitatea, prin racordarea la valorile, principiile şi priorităţile noului ciclu de programare europeană, pentru perioada 2021-2027.

La nivelul Uniunii Europene, dacă Strategia Europa 2020 a fructificat seria de inovaţii în funcţionarea Uniunii Europene cuprinse în Tratatul de la Lisabona (adoptarea deciziilor prin majoritate calificată, introducerea semestrului european etc.), noile priorităţi ale Comisiei, Consiliului şi ale Parlamentului European pentru perioada 2021-2027 vin într-un context semnificativ schimbat. Uniunea Europeană a trebuit să facă faţă mai multor provocări, care i-au pus la încercare soliditatea, funcţionarea coerentă şi perspectivele de dezvoltare, şi anume:

- *contestarea din interior*, în mod sistematic pentru prima dată în istoria sa, a viziunii de perspectivă şi a politicilor Comisiei Europene, considerate de un grup mai larg de ţări ca fiind prea directive şi integrative şi lăsând tot mai puţin loc coagulării energiilor interne ale statelor membre;
- *ieşirea din structurile integrate* a unuia din cele mai puternice state membre, Marea Britanie, proces care a impactat negativ nu doar bugetul multianual al UE, ci şi alte echilibre structurale, precum şi variantele sale de poziţionare regională şi globală;
- *şocul pandemiei de Covid 19*, care a intervenit în plină perioadă de negocieri pentru stabilirea priorităţilor şi structurii bugetului multianual al UE, în care de regulă tensiunile, speranţele şi nemulţumirile statelor membre sunt mai mari.

Paradoxal, ultimul şoc a probat coerenţa şi soliditatea Uniunii Europene care, după dezorientarea iniţială, prin măsurile coordonate şi solidare întreprinse, şi-a pus în valoare

atuurile de spaţiu regional integrat şi inovator. La scara timpului, însă, nimic nu este câştigat definitiv.

În contextul amintit, reflecţia structurată la nivelul Comisiei Europene, în acord cu celelalte instituţii europene, a condus la lansarea priorităţilor de dezvoltare ale Uniunii Europene pe termen lung, care privilegiază dezvoltarea ecologică şi promovarea economiei/societăţii inteligente, fără a neglija celelalte direcţii. Conform informaţiilor disponibile, intervenţiile UE pentru perioada 2021-2027 se vor concentra pe ***cinci priorităţi investiţionale*** *(obiective prioritare – OP),* care să conducă la*:*

- ***O Europă mai inteligentă***, prin inovare, digitalizare, transformare economică şi sprijinirea întreprinderilor mici şi mijlocii – OP1;
- ***O Europă mai verde***, fără emisii de carbon, prin punerea în aplicare a Acordului de la Paris şi investiţii în tranziţia energetică, promovarea energiei din surse regenerabile şi combaterea schimbărilor climatice – OP2;
- ***O Europă conectată***, cu reţele strategice de transport şi digitale – OP3;
- ***O Europă mai socială*****,** pentru realizarea pilonului european al drepturilor sociale şi sprijinirea calităţii locurilor de muncă, a învăţământului, a competenţelor, a incluziunii sociale şi a accesului egal la sistemul de sănătate – OP4;
- ***O Europă mai apropiată de cetăţenii săi***, prin sprijinirea strategiilor de dezvoltare conduse la nivel local şi a dezvoltării urbane durabile în UE – OP5.

Pactul ecologic european *(European Green Deal)* este o foaie de parcurs menită **să asigure durabilitatea economiei UE,** prin transformarea provocărilor legate de climă şi de mediu în oportunităţi în toate domeniile de politică şi prin garantarea unei tranziţii care să fie echitabilă pentru toţi şi favorabilă incluziunii tuturor. Acesta este considerat a fi noua strategie de creştere a UE pentru următorul deceniu, "o creştere care oferă mai mult decât consumă" (von der Leyen, 2020). Este o strategie ambiţioasă, care pleacă de la realizările obţinute deja (de exemplu, în 2018, emisiile de gaze cu efect de seră au fost cu 23 % mai mici decât în 1990, PIB-ul Uniunii crescând cu 61 % în aceeaşi perioadă) şi acoperă **toate sectoarele economiei**, în special transporturile, energia, agricultura, clădirile şi sectoarele industriale. Pactul ecologic european prezintă investiţiile necesare şi instrumentele de finanţare disponibile şi explică modul în care se va asigura o tranziţie justă şi favorabilă incluziunii.

Dezvoltarea teritorială în UE este asigurată în mod prioritar prin intermediul ***politicii de coeziune*****,** principala politică de investiţii a UE şi una din cele mai tangibile expresii a soldarităţii europene. Obiective sale se realizează prin intermediul a trei fonduri principale (Fondul european de dezvoltare regională – FEDR, Fondul social european – FSE şi Fondul de coeziune – FC), care, împreună cu Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală (FEADR) şi Fondul european pentru pescuit şi afaceri maritime (EMFF), constituie Fondurile structurale şi de investiţii europene (ESI) (ec.europa.eu/esif).

Sunt, însă, şi alte instrumente de planificare şi acţiune în sensul dezvoltării şi modernizării social-economice, fie cu caracter sectorial, cum este *Agenda digitală pentru*

Europa, fie cu adresabilitate regională, cum este *Strategia Uniunii pentru Regiunea Dunării (SUERD)*.

La scară naţională, gradul de pregătire cu documente programatice pentru noua perioadă de finanţare pare să fie încă redus, cele mai multe documente fiind încă în lucru. Menţionăm, în continuare, principalele *master planuri, strategii şi studii de nivel naţional* de care Strategia de dezvoltare a Municipiului Caransebeş ţine cont sau va ţine cont, în măsura în care acestea vor fi făcute publice în timp util:

- Strategia Naţională pentru Dezvoltare Durabilă – Orizont 2030, structurată pe trei piloni: echitate socială, creştere economică şi mediu, care stabileşte cadrul naţional pentru susţinerea Agendei 2030 şi implementarea setului de 17 obiective de dezvoltare durabilă (ODD) ;
- Strategia Naţională de Specializare Inteligentă 2021-2027 (în lucru) ;
- Strategia Naţională de Competitivitate 2021-2027 (în lucru) ;
- Master Planul pentru Dezvoltarea Turismului Naţional 2007-2026 ;
- Master Planul General de Transport al României 2014 – 2034;
- alte strategii generale şi sectoriale care vor fi elaborate în perioada imediat următoare.

La scară regională, principalul instrument programatic de interes pentru Caransebeş este elaborat de Agenţia Regională Vest (ADR-Vest). Este vorba de ***Planul pentru Dezvoltare Regională 2021-2027 (PDR)***, document de programare strategică elaborat de ADR Vest prin consultări cu autorităţile regionale, locale, cu organizaţiile societăţii civile, cu parteneri economici şi sociali, astfel încât să reflecte nevoile de dezvoltare ale regiunii. Pe baza acestuia, urmează să se contureze un *Program Operaţional Regional* dedicat Regiunii Vest (https://adrvest.ro/planificare/).

De asemenea, având în vedere că 35% din resursele FEDR vor fi alocate pentru OP1 (O Europă mai inteligentă), ar fi util ca ADR-Vest să actualizeze şi ***Strategia Regională de Specializare Inteligentă (RIS3)***, ca document strategic cu rol de coordonare a politicilor de inovare în sectoare economice cheie. Aceasta ar permite colectivităţilor locale să-şi armonizeze mai bine priorităţile cu cele ale Regiunii Vest, să-şi dezvolte atuurile, avantajele competitive şi potenţialul de excelenţă.

Având în vedere importanţa pe care Comisia Europeană o acordă creşterii conectivităţii (OP3), trebuie valorificate şi oportunităţile care decurg din *Planul de acţiune pentru moblilitate* elaborat de ADR Vest, cu accent pe dezvoltarea şi modernizarea infrastructurii de acces la reţeua TEN-T, îmbunătăţirea sistemelor de transport şi promovarea transportului nepoluant.

Documentele de programare a dezvoltării elaborate de ADR-Vest devin cu atât mai importante cu cât, începând cu perioada de programare 2021-2027, agenţia îndeplineşte funcţia de Autoritate de Management pentru Programul Operaţional Regional, calitate în care ADR-Vest va negoca direct cu Comisia Europeană acest program, în funcţie de specificul şi priorităţile regiunii. Agenţia va elabora ghidul solicitantului, va stabili condiţiile de acordare

a finanţării, va evalua şi contracta la nivel regional proiectele depuse, va gestiona implementarea acestora şi efectuarea plăţilor către beneficiari.

La nivel local, judeţul Caraş-Severin are o strategie de dezvoltare durabilă valabilă pentru perioada 2014-2020, ale cărei prevederi ar trebui actualizate pentru noul ciclu de programare european. O bună bază de date pentru auditul teritorial şi surse de inspiraţie pentru elaborarea Strategiei de dezvoltare 2021-2027 le constituie s*trategiile şi studiile integrate sau sectoriale* elaborate în cadrul sau la comanda Primăriei şi Consiliului local Caransebeş, şi anume: Planul Urbanistic General (PUG) ; Planul de Mobilitate Urbană Durabilă ; Strategia de dezvoltare a municipiului Caransebeş 2015-2020, precum şi ediţiile 2016-2019 ale Raportului anual al Primarului Municipiului Caransebeş.

Concluzionând, sublinem că, în funcţie de priorităţile care sunt sau vor fi evidenţiate în master planurile, strategiile şi studiile naţionale şi regionale, direcţiile europene vor fi avute în vedere cu predilecţie în stabilirea liniilor directoare ale dezvoltării Municipiului Caransebeş pentru perioada 2021-2027. Portofoliul de proiecte va fi structurat şi ierarhizat în funcţie de urgenţa nevoilor locale, de disponibilul resursele mobilizabile local, respectiv în acord cu priorităţile de finaţare europeană şi prevederile ghidurilor de finaţare pe programe prioritare, la nivel naţional şi regional.

Poziţionarea în corelaţie cu programele şi sursele de finanţare plauzibile

Punerea în aplicare a portofoliului de proiecte al prezentei strategii de dezvoltare se va face prin atragerea de resurse finaciare la diverse nivele, de la cele europene – care vor juca rolul cel mai important în cazul proiectelor eligibile mari – , la cele naţionale şi locale, concretizate în alocările pentru investiţii din bugetul local al Municipiului Caransebeş, în cele susţinute de la nivel de judeţ şi cele care fac parte din programele naţionale de investiţii.

În privinţa posibilităţilor de finanţare europeană, notăm că transpunerea în practică a celor cinci priorităţi pe termen lung ale politicii de coeziune a UE (notate prescurtat CP1 – CP5) se face prin intermediul fondurilor europene, stipulate în ***pachetul legislativ*** propus de Comisia Europeană privind Politica de Coeziune (PC) pentru 2021-2027. Acest pachet cuprinde :

- Regulamentul privind prevederile comune (CPR)
- Regulamentul privind Fondul european de dezvoltare regională (FEDR) şi Fondul de coeziune (FC)
- Regulamentul privind cooperarea teritorială;
- Regulamentul privind mecanismul de cooperare transfrontalieră;
- Regulamentul privind „Fondul social european plus” (FSE+).

Regulamentul privind prevederile comune conţine ***un set unic de norme pentru 7 fonduri UE*** implementate în gestiune partajată, respectiv: Fondul european de dezvoltare regională (FEDR), Fondul de coeziune (FC), Fondul social european+ (FSE+), Fondul european pentru pescuit şi afaceri maritime (FEPAM), Fondul pentru azil şi migraţie (FAMI), Fondul pentru securitate internă (ISF) şi Instrumentul pentru frontiere externe şi vize

(IBMF). Comparativ cu perioadă de programare 2014-2020, CPR nu mai acoperă Fondul european pentru agricultură și dezvoltare rurală (FEADR).

În data de 14 ianuarie 2020, Comisia Europeană a publicat propunerea privind *Fondul pentru tranziție echitabilă (Just Transition Fund – JTF)* complementar fondurilor Politicii de Coeziune. Acesta este parte componentă a unui pachet legislativ mai amplu referitor la Pactul Ecologic European *(European Green Deal),* care va ghida dezvoltarea UE în perioada de programare 2021-2027 **(**http://mfe.gov.ro/minister/perioade-de-programare/perioada-2021-2027/**).**

În contextul ieșirii Marii Britanii din UE și al impactului economic destabilizator al pandemiei de Covid 19, negocierile din Consiliul European au condus la un buget multianual de 1074,3 miliarde euro pentru perioada 2021-2027, la care s-a adăugat un efort financiar extraordinar de redresare, cunoscut sub numele de *Next Generation EU*, în valoare de 750 miliarde de euro. Din acestea, 390 de miliarde EUR vor fi distribuite sub formă de granturi pentru statele membre și 360 de miliarde EUR sub formă de împrumuturi. *Next Generation EU* a fost lansat pentru a ajuta UE să facă față crizei provocate de pandemia de Covid 19. Din aceste sume, România a obținut 79,9 miliarde de euro, din care 63,1 miliarde fonduri nerambursabile și 16,7 miliarde euro împrumuturi rambursabile (Documentul 1).

Document 1. Structura pe tipuri de surse a bugetului alocat de UE României (2021-2027)

Pentru perioada 2021-2027, România va primi în total 79,9 miliarde euro prin cele două mari instrumente agreate de Consiliul European (Bugetul multianual pe 7 ani, plus Fondul de relansare numit Next Generation EU). Totalul de 79,9 miliarde de euro este defalcat astfel :

- *46,3 miliarde euro fonduri nerambursabile din Bugetul multianual al UE pentru perioada 2021-2027;*
- *33,5 miliarde euro din Next Generation EU (fondul pentru relansare economică). Din aceștia, granturi nerambursabile vor fi 16,8 miliarde de euro, iar împrumuturile rambursabile vor fi de 16,7 miliarde euro.*

Mai departe, în ce privește cele 46,3 miliarde euro fonduri nerambursabile din Bugetul multianual, acestea sunt defalcate astfel:

- *26,8 miliarde de euro pentru Politica de Coeziune ;*
- *18,7 miliarde euro pentru Politica Agricolă Comună. Din aceștia, Pilonul I (plăți directe) va primi 12,3 miliarde de euro, Pilonul II (dezvoltare rurală) va prmi 6,2 miliarde de euro. Pescuitul va primi 160 milioane euro.*

În plus, Fondul pentru Tranziție Justă (special dedicat modernizării industriei poluatoare în vederea aplicării Green Deal) va aduce 760 milioane euro.

În ceea ce privește cele 33,5 miliarde euro din Next Generation EU, fondurile vor fi defalcate astfel:

- *30,5 miliarde euro prin Facilitatea pentru Redresare și Reziliență (reforme structurale și investiții) ;*
- *1,4 miliarde euro pentru programul ReactEU (politică de coeziune) ;*
- *650 milioane euro fonduri suplimentare pentru Dezvoltare rurală ;*
- *1 miliard euro pentru Fondul pentru o Tranziție Justă.*

(Sursa: https://www.finantare.ro/)

Politica de coeziune continuă investițiile în toate regiunile UE, pe baza a 3 categorii (mai puțin dezvoltate, în tranziție, mai dezvoltate). Metoda de alocare a fondurile se bazează încă, în mare măsură, pe PIB-ul pe cap de locuitor. Se introduc noi criterii (șomajul în rândul tinerilor, nivel scăzut de educație, schimbări climatice și primirea și integrarea migranților), pentru a reflecta mai bine realitatea de pe teren.

Politica de coeziune continuă să sprijine strategiile de dezvoltare conduse la nivel local şi să autonomizeze gestionarea fondurilor de către autorităţile locale. Creşte şi dimensiunea urbană a politicii de coeziune, prin alocarea a 6 % din FEDR dezvoltării urbane durabile şi printr-un nou program de colaborare în reţea şi de consolidare a capacităţilor dedicat autorităţilor urbane, sub denumirea *Iniţiativa urbană europeană*. În anumite limite, **se vor permite transferuri de resurse în cadrul programelor** fără a fi necesară o aprobare oficială a Comisiei (https://ec.europa.eu/regional_policy/ro/2021_2027/).

Cooperarea interregională şi transfrontalieră *(Interreg)* va fi facilitată de noua posibilitate ca o regiune să utilizeze părţi din propria alocare pentru a finanţa proiecte în altă parte a Europei, împreună cu alte regiuni, precum şi de noul instrument pentru regiunile de frontieră, denumit *Mecanismul transfrontalier european*. Acesta va sprijini regiunile active în "specializarea inteligentă » să formeze *clustere paneuropene* în sectoare prioritare, precum big data, economia circulară, sistemele avansate de fabricaţie sau securitatea cibernetică.

În mod voluntar, statele membre vor putea transfera o parte din resursele politicii de coeziune noului ***fond InvestEU*** administrat central, pentru a accesa garanţia oferită de bugetul UE. Combinarea subvenţiilor şi instrumentelor financiare este mai uşoară, iar noul cadru include şi dispoziţii speciale pentru a atrage mai mult capital privat.

II.2 PĂRŢILE INTERESATE (STAKEHOLDERII)

Stakeholderii reprezintă actorii (instituţii, organizaţii, firme cu caracter public sau privat) *interesaţi* de formularea şi aplicarea strategiei, care vor avea mai mult sau mai puţin de câştigat sau de pierdut dacă, prin implementarea strategiei, actualele condiţii în care ei evoluează şi perspectivele viitorului lor se modifică sau se menţin.

În contextul Strategiei de dezvoltare a Municipiului Caransebeş, am identificat următoarele categorii de stakeholderi:

- *Instituţiile publice*, în primul rând Primăria şi Consiliul local, care, fiind solicitanţii şi beneficiarii direcţi ai strategiei, sunt apriori structurile cele mai interesate în reuşita acestui demers. Contribuţiile lor la furnizarea de date şi informaţii, la facilitarea procurării informaţiilor de la diverse instituţii integratoare de date din oraş şi judeţ, la verificarea validităţiii materialelor finale ale auditului teritorial, respectiv la discutarea şi validarea variabilelor strategiei şi a planului de acţiune, sunt de la sine înţelese. De altfel, aceste contribuţii au reprezentat una din condiţiile cheie ale reuşitei strategiei. Alte structuri şi instituţii publice potenţial interesate şi contributoare sunt societăţile de utilitate publică aflate în serviciu contractual cu Primăria Municipiului Caransebeş, dar şi unităţile sanitare şi spitaliceşti din oraş, cele de învăţământ de toate gradele, instituţiile de cultură, cele destinate sportului etc.
- *Grupările de tip politic*, în principal partidele politice – reprezentate sau nu în consiliul local – au un rol important, decurgând din statutul lor de reprezentare perenă a intereselor populaţiei, din perspective ideologice diferite. Partidele şi formatorii locali de opinie, prin negociere şi compromis constructiv, sunt în măsură să ajute la creionarea echilibrată a părţilor programatice ale strategiei, astfel încât aceasta să

acopere generos toate nevoile şi interesele de perspectivă ale comunităţii locale. Importanţa implicării lor decurge inclusiv din faptul că această strategie depăşeşte durata unei legislaturi, iar aplicarea sa cu succes este garantată doar dacă toate partidele politice şi-o asumă şi sprijină procesul de implementare.

- *Structurile şi agenţii economici* din industrie, servicii şi agricultură, reprezentând factorii care asigură viabilitatea şi performanţa economică a oraşului, sunt de asemenea contributori importanţi, de interesele cărora am ţinut cont. Unităţile cele mai mari sunt filiale/sucursale ale unor companii multinaţionale sau naţionale care nu îşi au sediul în Caransebeş, dar care au interese de lungă durată în oraş, care trebuie cunoscute şi satisfăcute în limitele legii şi ale posibilităţilor comunităţii. Dincolo de acestea, însă, este importantă cunoaşterea şi stimularea antreprenoriatului local, pentru dezvoltarea căruia trebuie create cel mai bune condiţii.
- *Structurile asociative* (ONG-uri, fundaţii) formează ceea ce se cheamă "al treilea sector" (*Third Sector*), cu pondere tot mai mare în asigurarea echilibrului social, a coeziunii locale, în formarea spiritului civic, în integrarea grupurilor defavorizate, ca şi în asigurarea intereselor clasei de mijloc, respectiv în construcţia sentimentului de bine pentru populaţia municipiului. Tocmai pentru că acestea nu sunt multe, ele au fost avute în vedere, pentru a le creşte încrederea şi dorinţa de implicare, în beneficiul comunităţii.
- *Societatea civilă*, utilizatori şi consumatori a tot ce înseamnă serviciu public în cel mai cuprinzător sens al acestei noţiuni, în special *influencerii* lor neinstituţionali, dar şi cetăţenii obişnuiţi, interesaţi de viitorul oraşului şi al vieţii lor, au fost în atenţia noastră în cadrul dezbaterilor organizate în mai multe etape. Acestea au fost anunţate public, prin mijloacele cele mai adecvate de care dispun Primăria şi Consiliul local, precum şi prin media locale şi pe reţelele de socializare.

Am acordat o atenţie deosebită tuturor părţilor potenţial interesate pe care le-am identificat în Muncipiul Caransebeş, conştienţi fiind de rolul decisiv al cunoaşterii şi consultării stakeholderilor pentru realizarea unei strategii de dezvoltare realiste, dar stimulative, respectiv pentru aprobarea şi implementarea cu succes a strategiei.

II.3. METODOLOGIA DE REALIZARE A AUDITULUI TERITORIAL

Echipa de proiect a evaluat evoluţia mediului economico-social şi a potenţialului local pe o perioadă de 5 ani (2015-2019) pentru a identifica tendinţele de evoluţie şi, pe această bază, pentru a stabili şi implementa politici şi programe, bazate pe oportunităţi locale care să se adreseze necesităţilor locale. S-a pornit de la înţelegerea faptului că forţele determinante ale dezvoltării locale sunt resursa umană, baza economică şi capacitatea de dezvoltare a acestora, având în vedere şi tendinţele externe şi evenimentele care pot avea impact asupra acestora.

Stabilirea domeniilor de analiză este un demers care a implicat selectarea sectorelor cu cea mai mare relevanţă pentru dezvoltarea comunităţii locale. Chiar dacă

literatura de specialitate a consacrat aceste domenii, evaluarea potenţialului economico-social trebuie să ţină cont de specificul local şi să genereze domenii de analiză adecvate comunităţii evaluate.

Pentru Strategia de dezvoltare a oraşului Caransebeş au fost reţinute următoarele domenii principale de analiză: potenţialul de poziţie geografică, demografia şi forţa de muncă, evoluţia şi competitivitatea economică, infrastructura tehnico-edilitară şi de transport, spaţiile publice şi spaţiile verzi, infrastructura socială şi locuinţele, resursele educaţionale şi de sănătate, patrimoniul natural şi cultural, turismul, calitatea mediului şi schimbările climatice. O atenţie aparte a fost acordată dezvoltării urbane pe principiile *Smart and Green City*, care se află în centrul preocupărilor europene privind dezvoltarea urbană. Domeniile de analiză reţinute au fost secţionate în sub-domenii, pentru a cuprinde o paletă cât mai largă şi reprezentativă a vieţii economico-sociale a municipiului Caransebeş.

Pentru ***colectarea datelor***, ca factor-cheie în analiza profilului economico-social al oraşului, echipa de proiect a folosit datele statistice oficiale, care au fost analizate pentru intervalul 2015-2019 (chiar 2020 pentru unii indicatori). Evident, în situaţii specifice au fost avute în vedere intervale de analiză mai lungi sau, dimpotrivă, atunci când datele nu au lipsit ori au avut caracter discontinuu, echipa a folosit şiruri de date mai scurte. Echipa a colaborat intens şi cu reprezentanţii Beneficiarului pentru a obţine date şi informaţii de la diverse instituţii şi organizaţii de profil, agenţi economici etc.

Cum datele oficiale s-au dovedit a fi insuficiente pentru unele domenii, cu sprijinul Beneficiarului şi al stakeholderilor au fost produse date primare noi, colectate prin interviuri ori sondaje realizate pe baze ştiinţifice şi metodologice riguroase. Am pornit de la premisa că pentru realizarea unei bune programări a dezvoltării Municipiului Caransebeş, cunoaşterea în profunzime a stării actuale şi a tendinţelor sistemelor locale este obligatorie. Considerăm, totuşi, că nu este neapărat necesară colectarea unui număr exagerat de mare de date, atenţia urmând a se concentra asupra relevanţei acestora.

Realizarea analizei diagnostic. Ca metodă de sinteză asupra profilul social-economic al oraşului, echipa de proiect a optat pentru *analiza SWOT,* o metodă eficientă, utilizată frecvent în cazul planificării strategice, considerată otimă pentru identificarea potenţialului, a priorităţilor şi pentru crearea premiselor definirii unei viziuni comune de realizare a strategiei de dezvoltare. Rezultatele analizei SWOT asupra domeniilor relevante ale sistemului local al Municipiului Caransebeş nu se rezumă la menţionarea factorilor care descriu situaţia economică şi socială curentă şi condiţiile de potenţial ale localităţii, ci au şi rolul de a facilita identificarea celor mai importante direcţii strategice şi priorităţi care să conducă la dezvoltarea economică şi coeziunea socială a localităţii în perioada 2021-2027.

II.4. METODOLOGIA DE REALIZARE A CERCETĂRII SOCIOLOGICE

Punctul de pornire şi elementul ce a determinat în mare măsură structura metodologică a prezentului cercetări l-a reprezentat scopul acesteia: *Identificarea şi evaluarea in extenso a principalelor probleme cu care se confruntă locuitorii Municipiului Caransebes*.

In vederea atingerii acestui deziderat, demersul nostru a avut la bază un design metodologic fundamentat pe coroborarea cercetării cantitative cu cercetarea calitativă. Prin utilizarea acestui mixt metodologic avem posibilitatea de a oferi beneficiarului nostru atât extrapolarea rezultatelor obţinute, cât şi o înţelegere de profunzime a motivaţiilor şi a cauzalităţilor ce au determinat nivelul de apreciere. De manieră concretă, cercetarea sociologică realizată la nivelul municipiului Caransebeş a avut două etape: *cercetarea sociologică cantitativă (1), Cercetare sociologică calitativă (2).*

Etapa 1 Cercetarea sociologică cantitativă

Design-ul metodologic al cercetării sociologice cantitative propune ***patru obiective*** **:**

O1. Identificarea gradului de satisfacţie cu privire la infrastructura oraşului
O2. Identificarea gradului de satisfacţie cu privire la serviciile existente la nivelul oraşului
O3. Identificarea gradului de satisfacţie cu privire la indicatorii de mediu
O4. Identificarea gradului de satisfacţie cu privire la calitatea propriei vieţi

Caracteristicile cercetării sunt următoarele: *metoda utilizată* – sondajul de opinie ; *Instrumentul utilizat* – chestionarul ; *universul investigat* – locuitori ai municipiul Caransebeş cu vârsta de 18+ ; *volumul eşantionului:* total 1100 persoane ; *perioada de culegere a datelor* – 22.05.2020 - 30.07.2020; *modalitatea de culegere a datelor* – online ; *platforma utilizată pentru culegerea datelor* – QuestionPro; *Soft-uri utilizate pentru analiza datelor*: Excel, SPSS.

Desfăşurarea cercetării sociologice cantitative a presupus :

- *Realizarea designului instrumentelor de cercetare* împreună cu experţii beneficiarului şi testarea a minim de 25 chestionare pe diverse categorii de subiecti, categorii definite de: vârstă, gen, educatie şi pregătire;
- *Culegerea datelor* - un cercetător a supervizat activitatea de aplicarea chestionarelor. Datele culese au fost preluate prin intermediul platformei în format electronic şi analizate pe baza de soft specializat în analiza statistică;
- *Supervizarea culegerii datelor* a fost realizată de echipa CDR-START care a urmărit activitatea de aplicare a chestionarelor astfel incat sa se asigure reprezentativitatea la nivelul populatiei. Chestionarele considerate nevalide în urma evaluarii au fost eliminate;
- *Procesarea datelor:* baza de date brută a fort inclusă într-o procedură de curăţare şi periere, procedură care presupune introducerea unor coduri speciale (codurile de non-răspuns, codurile de filtru, codurile de missing, etc.), eliminarea codurilor invalide, verificarea corectitudinii aplicării procedurilor de salt în cazul filtrelor, recodificarea unor variabile:
- *Redactarea raportului studiului,* ca raport final de cercetare. Acest raport cuprinde rezultatele pentru totalitatea persoanelor ce au făcut parte din eşantion. Raportul de cercetare include: tabele şi grafice, analiza şi interpretarea acestora.

Etapa 2: Cercetarea sociologică calitativă

Aceasta a propus ***patru obiective***, şi anume :

O1. Identificarea principalelor motivaţii şi cauzalităţi de determină gradul de apreciere a infrastructurii existente la nivelul oraşului

O2. Identificarea principalelor motivaţii şi cauzalităţi de determină gradul de apreciere a serviciilor existente la nivelul oraşului
O3. Identificarea principalelor motivaţii şi cauzalităţi de determină gradul de apreciere indicatorilor de mediu
O4. Identificarea principalelor motivaţii şi cauzalităţi de determină gradul de apreciere asupra calităţii vieţii personale

Caracteristicile cercetării sunt următoarele: *metoda utilizată* : Focus-group ; *instrument de cercetare utilizat*: Ghid de conversaţie specializat pentru focus-group ; *Locatia cercetarii*: Municipiul Caransebes în afara primăriei; *număr de focus-group-uri* realizate: 2; *Structura focus-grupurilor*: între 8 si 12 persoane.

Conditiile de realizare a cercetarii sociologice calitative au fost stabilite împreună cu beneficiarul : data, ora şi durata, sala de desfăşurare a întâlnirilor şi facilităţile necesare interacţiunii eficiente ;

Analiza datelor. În vederea obţinerii unei analize de profunzime şi a unei radiografii detaliate a obiectivelor de cercetare, metoda de analiza utilizată este metoda de analiza comprehensivă.

II.5. UTILIZAREA CARTOGRAFIEI DIGITALE

În elaborarea Strategiei s-a folosit şi metoda cartografiei digitale. Aceasta a fost folosită pentru a surprinde sinteza spaţială a situaţiei actuale a teritoriului, respectiv pentru reliefarea propunerilor de valorificare a potenţialului existent şi de remediere a disfuncţionalităţilor teritoriale identificate. Instrumentul de bază folosit a fost softul ArcGIS, bine adaptat prelucrării bazelor de date şi reprezentării cartografice în planificarea şi amenajarea teritoriului.

Hărţile realizate corespund domeniilor de analiză reţinute pentru strategia de dezvoltare, de la localizarea geografică a municipiului Caransebeş şi evoluţia în timp a intravilanului, până la morfostructura şi organizarea actuală a municipiului pe cartiere, relaţiile teritoriale ale municipiului pe baza teoriei ariilor de polarizare, şi până la poziţionarea Caransebeşului în spaţiul demografic, infrastructural şi social-economic zonal. O atenţie aparte s-a acordat cartografierii elementelor de detaliu privind echiparea tehnico-edilitară, localizarea principalelor instituţii de interes arhitectural, social, cultural, educaţional, medical şi administrativ care generează mobilitatea intraurbană specifică, respectiv relevării cartografice a relaţiilor şi fluxurilor social-economice şi turistice cu spaţiul zonal, în special în cadrul arelaului de influenţă tradiţională a oraşului. Diagnoza cartografică surprinde şi sursele de poluare, zonele vulnerabile la riscuri naturale şi sociale, precum şi arealele fragile, dar valoroase, aflate sub regim de protecţie.

În partea finală a studiului, în planul de acţiune strategică, vor fi realizate şi hărţile cu propunerile formulate pentru valorificarea potenţialului local, pentru eliminarea disfuncţiilor identificate în urma analizei diagnostic, respectiv cu localizarea proiectelor prioritare.

II.6. ELABORAREA VARIABILELOR STRATEGICE ŞI CORELAREA CU ALTE DOCUMENTE PROGRAMATICE

Această etapă, cea mai importantă şi aplicativă parte a întregului demers de planificare a *Strategiei de dezvoltare a muicipiului Caransebeş în perioada 2021-2027.* Prin formularea realistă a analizei diagnostic şi prin consultările avute cu actorii locali, echipa de proiect va contura *viziunea şi misiunea strategiei*, iar pe baza acestora va fi construit *sistemul ierarhic de obiective strategice*, programe şi măsuri. Demersul de construire a sistemului de obiective strategice va avea în vedere o perioadă de 7 ani (2021-2027) şi imperativul ca acestea să definească rezultatul asteptat al planificării strategice.

Totodată, se va avea în vedere faptul că unul din scopurile principale ale Strategiei de dezvoltare a Municipiului Caransebeş este şi acela de *a reprezenta un instrument de promovare economică a oraşului.* În funcţie de situaţia specifică la nivel local, de comun acord cu Beneficiarul vom adopta o variantă de strategie adecvată şi cu caracter angajant, dar responsabil, din variantele posibile: *strategii orientate către schimbare*; *strategii ofensive*; *strategii de diversificare*; s*trategii defensive,* respectiv *strategii mixte*.

Opţiunea pentru tipul de strategie de dezvoltare va ţine cont de concluziile auditului teritorial şi administrativ, de aşteptările şi proiectele comunităţii locale, dar şi de prevederile documentelor strategice de rang superior, care creionează prioritățile de dezvoltare urbană şi, respectiv, de care depinde eligibilitatatea la finanţare a proiectelor de dezvoltare prevăzute. Principalele categorii de documente programatice care sunt luate în considerare sunt:

- Prioritățile investiţionale ale politicii de coeziune a UE pentru periuoada 2021-2027;
- Programele operaţionale stabilite de România în cadrul politicii de coeziune pentru perioada 2021-2027;
- Master planuri, strategii şi studii de nivel naţional ;
- Strategii şi studii de nivel regional şi subregional pentru Regiunea Vest;
- Strategii de nivel judeţean : Strategia de dezvoltare a judeţului Caraş-Severin ;
- Strategiile şi studiile integrate sau sectoriale locale.

Planul de acţiune – ierarhizarea proiectelor. Portofoliul de proiecte pentru implementarea strategiei va fi propus în strânsă corelare cu prioritățile investiţionale propuse prin politica de coeziune a UE. În cadrul următorului buget pe termen lung al UE pentru 2021-2027, Comisia a propus structurarea politicii de coeziune pe 5 prioritati investitionale:

- O Europă mai inteligentă, prin inovare, digitalizare, transformare economică şi sprijinirea întreprinderilor mici şi mijlocii
- O Europă mai verde, fără emisii de carbon, punerea în aplicare a Acordului de la Paris şi investiţii în tranziţia energetică, energia din surse regenerabile şi combaterea schimbărilor climatice
- O Europă conectată, cu reţele strategice de transport şi digitale

- O Europă mai socială, pentru realizarea pilonului european al drepturilor sociale şi sprijinirea calităţii locurilor de muncă, a învăţământului, a competenţelor, a incluziunii sociale şi a accesului egal la sistemul de sănătate
- O Europă mai apropiată de cetăţenii săi, prin sprijinirea strategiilor de dezvoltare conduse la nivel local şi a dezvoltării urbane durabile în UE.

Acordul de partneriat 2021-2027 care va fi semnat între România şi Comisia Europeană va respecta prioritățile investitionale ale politicii de coeziune şi va formula obiective tematice, specifice pe plan national. În cadrul politicii de coeziune, Ministerul Fondurilor Europene a propus 9 tipuri de programe:

- Programul Operaţional Dezvoltare Durabilă (PODD)
- Programul Operaţional Transport (POT)
- Programul Operaţional Creştere Inteligentă şi Digitalizare (POCID)
- Programul Naţional de Sănătate (multifond) (PNS)
- Programul Operaţional Capital Uman (POCU)
- Programul Operaţional Ajutorarea Persoanelor Dezavantajate (POAD)
- Programul Operaţional de Dezvoltare Teritoriala Integrată (multifond) (PODTI)
- Programele Operaţionale Regionale – implementate la nivel de regiune (8 POR)
- Programul Operaţional Asistenţă Tehnică (multifond) (POAT)

Proiectele identificate in lista de proiecte pentru implementarea strategiei de dezvoltare a Municipiului Caransebeş au fost prioritizate astfel:

- Pe criteriul gradului de maturitate, proiectele mature fiind clasificate pe primele locuri
- Pe criteriul capacităţii de antrenare a devoltării şi de impact transsectorial, fiind privilegiate proiectele cu cel mai mare potenţial
- Pe baza corespondenţei proiectului cu prioritățile de investiţii (obiectivele tematice) aprobate prin acordul de aprteneriat
- Prin identificarea programului operational al cărui obiectiv este cel mai apropiat de ideea de proiect
- În situaţiile în care a fost necesar, a fost propusă şi analizată împreună cu beneficiarul posibilitatea adaptarii ideii de proiect, astfel încât să fie eligibilă în cadrul programului identificat.

Tinand cont de faptul ca se va face prioritizarea unui pachet de investiţii într-o perioadă de implementare clar determinată (2021-2027) pentru o autoritate publica locală, se recomandă utilizarea bugetului operaţional ca instrument orientativ; pentru sumele provenind din fondurile europene structurale şi din investiţii aferente perioadei de programare 2021-2027, data limită a implementării proiectelor este sfârşitul anului 2029 (regula n+2).

II.7. METODOLOGIA DE IMPLEMENTARE ŞI MONITORIZARE A STRATEGIEI

Pentru a asigura implementarea măsurilor de dezvoltare cuprinse în planul strategic, va fi creată o Autoritate de Implementare a Strategiei (A.I.S.) şi vor fi definitivate procedurile şi etapele de urmat cuprinse în prezenta strategie. În acest scop, echipa de proiect a elaborat, în conlucrare cu specialiştii Beneficiarului, principiile de funcţionare şi modul de organizare a Autorităţii de Implentare a Strategiei, instrument indispensabil implementării strategiei de dezvoltare, respectiv pentru asigurarea continuităţii planificării strategice a Municipiului Caransebeş.

În acest fel, A.I.S. va asigura: prioritizarea măsurilor de dezvoltare prin aplicarea unor criterii specifice, elaborarea şi aplicarea planurilor de acţiune, implementarea graduală a măsurilor de dezvoltare, monitorizarea procesului şi evaluarea periodică a îndeplinirii obiectivelor, asigurând, astfel, posibilitatea adaptării sau reorientării strategiei în timp, pe parcursul implementării.